

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

2016

Vopátková Sandra

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**VÝZNAMNÁ MÍSTA KŘESŤANSKÝCH DĚJIN
V ČESKÝCH ZEMÍCH – POUTNÍ MÍSTO
VELEHRAD**

Vopátková Sandra

Plzeň 2016

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

**Významná místa křesťanských dějin
v českých zemích – poutní místo Velehrad**

Vopátková Sandra

Vedoucí práce:

Mgr. et Bc. Dagmar Demjančuková, CSc.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2016

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2016

.....

Poděkování

Chtěla bych poděkovat paní Mgr. et Bc. Dagmar Demjančukové, CSc. za odbornou pomoc a cenné rady které mi při zpracování mé bakalářské práce poskytla.

Obsah

1	ÚVOD	1
2	POUTNÍ MÍSTO VELEHRAD	3
2.1	Proč poutní místo?	3
2.2	Lokace obce Velehrad	3
2.3	Historie Kláštera.....	4
2.4	Charakteristika cisterciáckého řádu	17
3	BAZILIKA NANEBEVZETÍ PANNY MARIE	20
3.1	Prebystář.....	20
3.2	Boční lodě.....	21
3.3	Kaple Pany Marie	22
3.4	Příčná lod'	24
3.5	Královská kaple.....	25
3.6	Chórové lavice.....	26
3.7	Kazatelna	27
3.8	Kůr a varhany	27
3.9	Klenba hlavní lodě	28
3.10	Postranní kaple	29
3.10.1	Kaple sv. Floriána	29
3.10.2	Kaple sv. Václava	29
3.10.3	Kaple sv. Marie Egyptské	30

3.10.4	Kaple sv. Máří Magdaleny	30
3.10.5	Kaple sv. Metoděje	30
3.10.6	Kaple sv. Cyrila.....	30
3.10.7	Kaple sv. Barbory	30
3.10.8	Kaple sv. Kateřiny Alexandrijské	31
3.10.9	Kaple sv. andělů a archandělů	31
3.10.10	Kaple sv. cisterciáků	31
4	VELKOMORAVSKÁ ŘÍŠE	32
4.1	Vznik Velkomoravské říše	32
4.2	Příchod Byzantské misie na Velkou Moravu	34
4.3	Působení cyrilometodějské misie na Velké Moravě	38
5	SPOJITOST MEZI CYRILOMETODĚJSKOU MISÍÍ A POUTNÍM MÍSTEM VELEHRAD	42
6	ZÁVĚR	47
7	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ.....	49
8	RESUMÉ	52
9	PŘÍLOHY.....	53

1 ÚVOD

Úvodem své práce bych ráda zmínila, proč jsem si vybrala téma z povinné části státní závěrečné zkoušky České dějiny v evropském kontextu - „Významná místa křesťanských dějin v českých zemích- poutní místo Velehrad“. Cílem mé práce je poukázat na historický odkaz poutního místa na Velehradě a s ním spojené významné osobnosti a také události, které se na Velehradě odehrály. Chtěla bych v této práci popsat historický vývoj, a to jak obce a tak i poutního místa, samotného kláštera, baziliky Nanebevzetí Panny Marie a poukázat na spojení Velké Moravy s Velehradem.

Bakalářská práce je založena na několika metodách. Při sepsání budu postupovat v určitých krocích. Jedná se především o sběr potřebné literatury s prostudováním tematiky, která by vyhovovala danému tématu bakalářské práce, kterou je potřeba utřídit do logických částí, proto při psaní práce musím použít metodu analýzy. S pomocí metody kompilace nasbíraná data utřídím a utvořím z nich logické části daného textu. Poté díky metodě deskripce popíši historický vývoj dané oblasti, baziliku Nanebevzetí Panny Marie.

V první kapitole se budu věnovat rozboru toho, co dělá z poutního místa právě ono posvátné místo a lokaci obce Velehrad. Dále se zaměřím na historii samotného kláštera, který se zde nachází. V souvislosti s historií kláštera zmíním i charakteristiku s historií prvního řeholního řádu, který se v tomto místě usídlil. V této části práce se pokusím dostat až do současnosti, a to z pohledu toho, jak klášter funguje. Důležitá také bude zmínka o návštěvě Velehradu papežem Janem Pavlem II., který daroval Velehradské farnosti „Zlatou růži“ jako symbol zvláštního vyznamenání osobnostem či chrámům pro jejich katolického ducha a loajalitu ke Svatému stolci.

Další část bude zaměřená na deskripci samotné baziliky Nanebevzetí Panny Marie. Ve třetí kapitole popíši jednotlivé členění a uspořádání samotné baziliky spolu s jednotlivými autory, kteří se na

výzdobě jednotlivých částí podíleli. Ukážeme si i poslední místo odpočinku Antonína Cyrila Stojana, který byl velice významnou osobností v dějinách celého poutního místa na Velehradě.

Ve čtvrté kapitole se budu věnovat stručnému historickému přehledu vzniku Velké Moravy. Popíši zde úsilí Rastislava I. o získání kněží ať už z Říma či Byzantské říše. Další podkapitoly v této části budou zaměřeny na příchod a působení sv. Cyrila a Metoděje na Velké Moravě.

V poslední kapitole se zaměřím na komplexní souvislosti mezi historií, která se váže ke sv. Cyrilovi a Metodějovi, a spojitost mezi nimi a poutním místem na Velehradě. Jako jednu z hlavních souvislostí mezi soluňskými bratry a Velehradem je určitý předpoklad o tom, že právě na Velehradě byl pochován sv. Metoděj. Vzhledem k mnoha archeologickým dokladům se v rámci této práce můžeme přiklonit k tomuto názoru.

2 POUTNÍ MÍSTO VELEHRAD

2.1 Proč poutní místo?

Slovo putování ve svém původním výkladu znamenalo vykonat delší cestu k určitému cíli. Cíle těchto cest byly různé, avšak jedním z nejčastějších důvodů putování byla návštěva posvátných míst křesťanstva. K poutním místům v první řadě patřil Jeruzalém, Řím či Santiago de Compostella ve Španělsku. K posvátným místům směřovaly tisíce poutníků, jak se můžeme dozvědět i z Kosmovy Kroniky české. Jelikož poutě do těchto míst byly náročné jak fyzicky tak i finančně, nemohl je vykonat každý věřící. Z těchto důvodů začala vznikat poutní místa regionální, která byla snadněji dostupná. Nejstarší poutní mariánská místa u nás byla spjata s působením cyrilometodějské misie. Za tyto místa můžeme označit Rajhrad, Tuřany, Žarošice i Velehrad.¹

2.2 Lokace obce Velehrad

Obec Velehrad se nachází 7 km severozápadně od Uherského Hradiště. Je součástí oblasti centrálního Pomoraví, na západě lemovaná a chráněná hradbou lesnatých Chřibů s kdysi královským hradem Buchlovem, jenž střežil důležitou cestu vedoucí přes Chřiby k Brnu, z něhož byly spravovány královské lesy.²

Název Velehrad (Veligrad) je prastarého slovanského původu, které označovalo velké nebo důležité hradiště, avšak první písemné zmínky nalézáme až ve 12. století. Z dob Velkomoravské říše nemáme toto jméno zachyceno v žádném historickém prameni. Poprvé se jméno Velehrad uvádí v listině olomouckého biskupa Jindřicha Zdíka někdy kolem roku 1141, v níž je vypočítáván majetek biskupství podle

¹ PERKA, R., FLEGL, M., *Poutní místa Velehrad, Hostýn, Svatá Hora*. Praha, 1991. s. 7.

² Tamtéž, s. 9.

jednotlivých arcijáhenských kostelů. Vesnice Veligrad (*villa Veligrad*) náležela v té době do okrsku přemyslovského hradu Spytihněvgradu. V dnešní době bychom toto místo mohli označit za Spytihněv ve Zlínském kraji, což je totožné se Starým Městem u Uherského Hradiště.³

Můžeme Velehrad označit jako symbol cyrilometodějské tradice? Slovo symbol pochází z řeckého *symbolon*, což můžeme odvodit od *syn* a *ballein*, tzn. házet, vrhat spolu, dohromady. Když se ve starořeckém umění vytvořila podoba nějaké známé osoby, bylo to označováno jako podobizna. Avšak pokud se lidská tvář znázorňovala jako výraz vnitřního stavu, vznikal tím symbol. Symbolický obraz je tedy poselství, vzkaz. Proto bychom mohli Velehrad označit za symbol cyrilometodějské tradice, jelikož nám historické prameny ukazují, že toto místo můžeme označit za kolébku křesťanské víry na našem území.⁴

Velehrad se stal významným duchovním střediskem rozvíjejícím cyrilometodějský kult a velkomoravskou tradici. Byl a dozajista zůstává jediným místem, které je od konce 13. století tradicí trvale spojeno s počátky moravského a slovanského křesťanství. Avšak původní záměr byl mnohem prostší a s takovou eventualitou při jeho zakládání nikdo nemohl počítat. V první řadě se na samém počátku 13. století jednalo pouze o nový článek v řetězu cisterciáckých klášterů západní Evropy. Pro Moravu jistě událost významná a důležitá, avšak v duchovním a kulturním ohledu jen první nakročení k pozdějším aktivitám.⁵

2.3 Historie Kláštera

Nejstarší moravský klášter cisterciáckého řádu byl založen se svolením krále Přemysla Otakara I. na levém břehu potoka Salaška.

³ POJSL, M., *Velehrad, bývalý cisterciácký klášter a jeho románské památky*. Velehrad, 2001. s. 8.

⁴ VESELÝ, J., M., *Co dává Velehrad Evropě*. Olomouc, 1994. s. 171.

⁵ POJSL, M., *Cisterciáci na Moravě: sborník k 800. Výročí příchodu na Moravu a počátek Velehradu*. Olomouc, 2006, s. 25.

Vlastním zakladatelem byl bratr Přemysla I. Otakara, moravský markrabě Vladislav Jindřich.⁶

Poloha klášterišť byla zvolena v údolí vzdáleném jen několik set metrů od klášterního provizoria. Toto umístění bylo nejvhodnější lokalitou, jelikož nebylo ohroženo přívalovými vodami při jarním tání sněhu a letních lijácích. Velehradský klášter byl stavěn na sprašovém podloží, díky kterému nebylo potřeba při jeho zakládání použít technologii dřevěných roštů na pilotech. Klášter je založen v základových rýhách jeden metr hlubokých, v nichž jsou na vyštětované dno kladeny mohutné, hrubě opracované balvany na maltu. Až v úrovni podlahy jsou kladeny přesně opracované pískovcové kvádry. Vedle kamenných kvádrů byly v nejstarší etapě výstavby použity také pálené cihly.⁷

Areál velehradského kláštera tvořil klášterní kostel, na jižní straně k němu přiléhající budovy soustředěné kolem rajskeho dvora s křížovou chodbou. Kostel s předsíní o délce 100 m byl trojlodní bazilikou s křížovou lodí a s pětilodním presbytářem zakončeným pěti apsidami. Kostel podle cisterciácké tradice neměl věže, pouze nízkou zvonici nad křížením lodí. Dvě souběžné konventní budovy měly po dvou podlažích a jižní spojovací trakt s 30 m dlouhou dvoulodní jídelnou byl pouze přízemní.⁸

Růst vlivu církve sice vytvářel potenciální nebezpečí pro budoucnost, ale pokud se na to podíváme z pohledu situace ve 13. století, přinesl zemi pokrok, který se promítl v hospodářském a mocenském vzestupu Českého království. Církev ovlivnila přeměnu duchovního klimatu a přístup k životu. Díky ní získali lidé ideologii, která byla v té době pokroková a zároveň sjednocovala společnost. Tento podíl na stabilizaci

⁶ BUBEN, M., M., *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. Praha, 2004. s. 230.

⁷ POJSL, M., *Velehrad, bývalý cisterciácký klášter a jeho románské památky*. Velehrad, 2001. s. 10.

⁸ POJSL, M., *Cisterciáci na Moravě: sborník k 800. Výročí příchodu na Moravu a počátek Velehradu*. Olomouc, 2006, s. 33.

poměrů ve 13. století měla spolupráce českých králů a pražského biskupství.⁹

V Čechách vznikaly cistercké kláštery od 40. let 12. století, avšak na Moravu byl řád šedých mnichů zaveden až o 60 let později, díky podpoře olomouckého biskupa Roberta, který byl původně převorem cisterckého kláštera v Pomuku. V roce 1205 byl za jeho pomoci založen první moravský cistercký klášter, Velehrad. Mužský klášter na Velehradě, byl jako jediný založen vládcem země. Zakladatelem Velehradu se stal moravský markrabí Vladislav Jindřich, bratr českého krále Přemysla Otakara I. Velehrad byl založen z Plas a stal se mladší matkou lokace Vizovic.¹⁰

Angažovanost olomouckého biskupa Roberta pro velehradský klášter je zřetelná z mnoha dochovaných dokumentů. Kolem roku 1203 požádal generální kapitulu v Citeaux o povolení zřídit nový cisterciácký klášter na Moravě. O rok později již tento nejvyšší řádový orgán vyslal dva opaty k vizitaci vybraného místa pro nový klášter. V témže roce olomoucký biskup Robert posvětil klášterní kostel Panny Marie v Plasích u Plzně. Konečně v roce 1220 se ve prospěch kláštera vzdává se souhlasem olomoucké kapituly desátků ze všech klášterních vsí. Posledním jeho známým projevem přízně prvnímu klášteru cisterciáků na Moravě bylo vysvěcení klášterního kostela Nanebevzetí Panny Marie 27. listopadu roku 1228. Díky jeho velkým snahám při zakládání kláštera byl po své smrti v klášterním kostele na Velehradě roku 1240 také pohřben.¹¹

11. listopadu roku 1205 přišli cisterciáčtí mniši do kláštera spolu s opatem Thicelinem z kláštera v Plasích u Plzně. Tímto se stal

⁹ VONDRUŠKA, V., VONDRUŠKOVÁ, A., *Průvodce českou historií církve*. Praha, 2014. s. 13.

¹⁰ CHARVÁTOVÁ, K., *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142- 1420*. Praha, 2013. s. 105.

¹¹ POJSL, M., *Cisterciáci na Moravě: sborník k 800. Výročí příchodu na Moravu a počátek Velehradu*. Olomouc, 2006, s. 30.

velehradský klášter dceřiným klášteřem plaského, a zařadil se tak do větve, která je odvozená od burgundského kláštera Morimond.¹²

Prvních dvanáct cisterciáků, kteří přišli na Velehrad roku 1205 z Plas, bydlelo nejprve v provizorním dřevěném obydlí blíže ke Starému Městu a staralo se o výstavbu chrámu a kláštera. Výstavba trvala do roku 1250 v přechodném románsko-gotickém slohu. Chrám byl velkolepou bazilikou, tehdy byl největší v českých zemích.¹³

Markrabě Vladislav Jindřich zemřel 12. srpna roku 1222 ve Znojmě, pohřben byl na Velehradě. V této době podle cisterciáckých předpisů směli být v konventním chrámu pochováni jen králové, královny, arcibiskupové a biskupové. Z tohoto důvodu nás nemůže překvapit fakt, že v roce 1937 byl nalezen hrob Vladislava Jindřicha na vnější zdi příčné chrámové lodi, po pravé straně portálu spojujícího klášterní ambit s kostelem.¹⁴

Slavnostní posvěcení kostela, které se uskutečnilo 27. listopadu 1228¹⁵, byla jednou z prvních velkých událostí na Velehradě. Zúčastnil se jí i český král Přemysl Otakar I. s manželkou Konstancí Uherskou a synem, markrabím Přemyslem. Při příležitosti této slavnosti udělil král Přemysl Otakar I. velehradskému klášteru velké privilegium, v němž potvrdil dřívější práva a svobody, zejména imunitní osvobození poddaných kláštera, a současně potvrdil držení všech klášterních statků. Velehradského kláštera se týkalo hned několik privilegií. V rámci celého cisterciáckého řádu byl klášter vyjmut z pravomoci diecézních biskupů. To znamená, že diecézní biskup nemohl klášter vizitovat, nemohl nic nařizovat, neměl právo klášter a jeho poddané zatížit církevními tresty.¹⁶

¹² POJSL, M., *Cisterciáci na Moravě: sborník k 800. Výročí příchodu na Moravu a počátek Velehradu*. Olomouc, 2006, s. 26.

¹³ PERKA, R., FLEGL, M., *Poutní místa Velehrad, Hostýn, Svatá Hora*. Praha, 1991. s. 11.

¹⁴ BUBEN, M., M., *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. Praha, 2004. s. 230.

¹⁵ Tamtéž.

¹⁶ POJSL, M., *Cisterciáci na Moravě: sborník k 800. Výročí příchodu na Moravu a počátek Velehradu*. Olomouc, 2006, s. 37.

Kláštéry cisterciáků, stejně jako benediktinů a premonstrátů, byly ve svých dobách nejen centrem duchovního náboženského života, ale i významným kulturním střediskem. Vznikala zde významná umělecká díla, opisovaly se staré knihy, psaly nové a pak z nich vznikaly vzácné knihovny. U klášterů byly i školy, ale také hospice, v nichž nacházeli útočiště převážně poutníci a pocestní, kteří zde byli ošetřeni.¹⁷

Morová epidemie, která vypukla v roce 1112, měla za důsledek, vylidnění kláštera. Po této události zůstalo v klášteře Citeaux pouze šest cisterciáckých mnichů. Za vzniklé situace vstoupili do cisterciáckého řádu vůbec první novicové. Skupina asi třiceti šlechticů, kteří byli vedeni jedenadvacetiletým mladíkem Bernardem z vesnice Fontaine u Dijonu. Tato zchudlá venkovská šlechta se ve Francii od konce 11. století uplatňovala v křížových výpravách do Svaté země nebo v klášterech. Bernardův vstup do kláštera měl dalekosáhlý význam. V roce 1115 nechal založit klášter v Clairvaux, ve kterém působil jako opat až do roku 1153, kdy zemřel.¹⁸

Význam opata Bernarda z Clairvaux přesahoval nejen samotný klášter, cisterciácký řád, ale dokonce i církve. Povedlo se mu urovnat církevní schizma s papežem Anakletem II. a z papežova pověření vyzýval k druhé křížácké výpravě. Byl autorem mnoha teologických textů, ve kterých věnoval hodně své pozornosti Panně Marii, jeho zásluhou je v cisterciáckém řádu mimořádně ctěna. S opatem Štěpánem Hardingem sestavil sv. Bernard stanovy řádu nazývané *Charta caritatis (Zákon lásky)*, které byly oficiálně schváleny a potvrzeny 23. prosince 1119 papežem Kalixtem II.¹⁹

„ Nelze však souhlasit s romantickými představami, že cisterciácký klášter byl založen ve snaze navázat na velkomoravskou a

¹⁷ PERKA, R., FLEGL, M., *Poutní místa Velehrad, Hostýn, Svatá Hora*. Praha, 1991. s. 12.

¹⁸ POJSL, M., *Velehrad, bývalý cisterciácký klášter a jeho románské památky*. Velehrad, 2001. s. 4.

¹⁹ Tamtéž, s. 5.

cyrilometodějskou minulost těchto míst. Fundace cisterciáckého kláštera byla motivována soudobými kolonizačními zájmy a rodovými ambicemi Přemyslovců. Velkomoravský minulost neměla na počátku 13. století politický význam, a proto nebyl důvod ji připomínat. Cyrilometodějský kult není zase myslitelný v našem latinském prostředí po východním schizmatu (1054), kdy vše řecké, a tedy i cyrilometodějská misie se slovanskou liturgií, bylo na západě jako podezřelé odmítáno. Předpokládáme, že teprve později sehrál velehradský cisterciácký klášter spolu s olomouckým biskupstvím a pražským dvorským prostředním nezanedbatelnou roli při oživení velkomoravské státní a cyrilometodějské církevní tradici. Středověké pojmání tyto tradice lokálně spojilo s velehradským klášteřem, který od přelomu 13. a 14. století je chápán jako sídlo krále Svatopluka a arcibiskupa Metoděje (kronika tak řečeného Dalimila).²⁰

V dějinách Velehradského kláštera nalezneme jak doby rozkvětu, tak i doby zkázy. Jedna z prvních velkých hrozeb pro Velehradský klášter nastala v lednu roku 1421, kdy byl klášter přepaden moravskými husity, kteří jej vypálili. V bazilice při tomto aktu upálili i opata Jana s několika mnichy. Přes 150 let byl chrám téměř v troskách a oslabená řeholní komunita přežívala v chátrajícím klášteře, jelikož neměla dostatek prostředků na větší opravy. Až ke konci 16. století byla opravena klenba a v místech křížení lodí zbudována osmihranná věž s třemi renesančními báními.²¹

Velehradský klášter utrpěl další zničení v období třicetileté války. V roce 1623 oddíl Gábora Bethlena tři týdny plenily Velehrad. Od poloviny 17. století začal opět klášter duchovně ožívat, vzhledem k tomuto rozkvětu začala být vzkříšována i cyrilometodějská tradice. Vlivem

²⁰ POJSL, M., *Velehrad, bývalý cisterciácký klášter a jeho románské památky*. Velehrad, 2001. s. 9.

²¹ PERKA, R., FLEGL, M., *Poutní místa Velehrad, Hostýn, Svatá Hora*. Praha, 1991. s. 12.

příznivých hospodářských podmínek se v této době začaly postupně zlepšovat i podmínky v klášteře.²²

Velký požár, který v klášteře vypukl 27. prosince roku 1681, zničil předchozí dílčí opravy, a tak se muselo začít s celkovou obnovou, která probíhala v tehdy vládnoucím barokním slohu v letech 1684-1735. O toto velkolepé dílo se zasloužili opati Petr Silavecký, Bernar Kašpárek, Florián Nezorin a Josef Malý. V průběhu obnovy došlo opět 16. července 1719 k velkému požáru, který z části zničil již zrekonstruované prostory.²³

Ačkoli neznáme všechny umělce, kteří se podíleli na výzdobě baziliky, mezi hlavní umělce můžeme zařadit Itala Paolo Pagani, kterému byla svěřena nejdůležitější malířská práce. Malíř Michael Willmann, brněnský sochař Antonio Riga, Ital Baldassare Fontana, který prováděl štukatérské práce. Barokně obnovená a vyzdobená velehradská bazilika byla slavnostně posvěcena 2. října 1735. Avšak dny kláštera byly záhy sečteny. Osvícenská doba Marie Terezie a Josefa II. se nesla v duchu proticírkevních reforem, což v českých zemích znamenalo rušení klášterů a ničení řady nenahraditelných kulturních památek.²⁴

Konec cisterciáckému klášteru na Velehradě učinila josefínská sistace. Císař Josef II. provedl v duchu osvícenského absolutismu a modernizace poměrů v monarchii řadu církevních reforem. K nejvýznamnějším patřilo zrušení mnoha klášterů, jež podle tehdejších kritérií neplnily ve vztahu k věřícím i státu své poslání. Kláštery, které se nevěnovaly v převážné míře školství, zdravotnictví nebo charitě, byly zrušeny. Ve druhé vlně byl zrušen i velehradský klášter roku 1784.²⁵

Stále trvajících snahy o obnovení cisterciáckého kláštera definitivně skončily v roce 1837 dražbou kláštera. Dražbou jak klášter, tak i zbytek panství získal Jiří, svobodný pán ze Siny. Po jeho smrti roku 1857, byl

²² PERKA, R., FLEGL, M., *Poutní místa Velehrad, Hostýn, Svatá Hora*. Praha, 1991. s. 12.

²³ Tamtéž.

²⁴ Tamtéž, s. 13.

²⁵ POJSL, M., *Průvodce Velehradem*. Kostelní Vydří, 2007. s. 20.

majetek odkázán jeho nezletilé dceři Josefy Ifigenii, která se ve své plnoletosti roku 1876 provdala za vévodu de Castris. V roce 1883 od vévody de Castris odkoupil celé panství spolu s klášterem Katolický podporující spolek pro olomouckou arcidiecézi.²⁶

V druhé polovině 19. století došlo k novému rozkvětu cyrilometodějské tradice v souvislosti s 1 000. výročím příchodu soluňských bratří na Moravu (1863), úmrtí sv. Cyrila (1869) a úmrtí sv. Metoděje (1885). Tyto oslavy se soustřeďovaly především na Velehrad. Při těchto příležitostech došlo i k nejnútnejším opravám baziliky. O obnovu chrámu se zasloužil P. Antonín Cyril Stojan, výrazná kněžská osobnost Moravy konce 19. a počátku 20. století, posléze arcibiskup olomoucký. Tyto nejrozsáhlejší opravy vrátily velehradské bazilice její barokní lesk a zároveň bylo odkryto románské přízemí, které bylo posléze zpřístupněno veřejnosti.²⁷

„ Roku 1985, tisíc sto let od vyvrcholení apoštolského poslání svatých Cyrila a Metoděje smrtí Metoděje, jsem navštívil hrob svatého Cyrila v bazilice svatého Klimenta v Římě, ale nebylo mi dopřáno dostat se na Velehrad, kde našel svůj odpočinek Metoděj. Pozvání (prezidenta ČSR) mi po mnoha letech otevřelo cestu na to místo, které představuje klíčový úsek v dějinách evropského křesťanství... počátek vstoupení Slovanů do církve, a současně počátek této části evropské kultury, kterou představují slovanské národy. Velehrad zůstává pro dějiny církve a slovanských národů místem 'velikého začátku'. Proto se mi toto místo jevílo jako nejvhodnější pro ohlášení svolání Synody biskupů celé Evropy. Synoda bude mít za úkol- na základě zkoumání znamení doby, která jsou opravdu výmluvná- vyměřit cesty, po kterých má kráčet církve našeho světadílů, také s ohledem na úkoly, spojené s blížícím se třetím tisíciletím

²⁶ POJSL, M., *Průvodce Velehradem*. Kostelní Vydří, 2007. s. 20.

²⁷ PERKA, R., FLEGL, M., *Poutní místa Velehrad, Hostýn, Svatá Hora*. Praha, 1991. s. 14.

po narození Krista...“ (*L'Osservatore Romano*, 26. 4. 1990, s.1, (Praha-Velehrad- Bratislava: Návštěva v radostném znamení vzkříšení.)²⁸

Od 60. do 80. let 19. století se Velehrad postupně měnil ve skutečné poutní místo. Jelikož velehradští duchovní nemohli zvládnout úkoly, které souvisely s poutí a poutníky, rozhodl se olomoucký arcibiskup dát Velehrad do správy některému z církevních řádů. Cisterciáci své zastoupení odmítli. Z tohoto důvodu byla nabídnuta správa kláštera jezuitům, kteří nabídku přijali. Definitivně byla správa Velehradu dána jezuitům 18. prosince roku 1890. Vedení nové správy se ujal P. Eduard Vostatek.²⁹

Od počátku 20. století začal organizovat poutě a další náboženské akce mladý kněz P. Antoním Cyril Stojan. Především se jednalo o akce, jejichž záměrem bylo náboženské sjednocení slovanských národů. Ve stejné době jezuité zřídili při koleji Misijní ústav sv. Cyrila a Metoděje jako vzdělávací centrum pro východní misie, papež Benedikt XV. 11. července 1919 povýšil toto zřízení na „Papežský misijní ústav“.³⁰

Olomoucký arcibiskup Leopold Prečan vyžádal u papeže Pia XI. titul pro velehradský kostel Nanebevzetí Panny Marie „bazilika menší“. Papež udělil titul dne 7. února 1928, který stvrdil v dekretu, a také povolil užívání druhého titulu a to baziliky sv. Cyrila a Metoděje.³¹

Po skončení druhé světové války připravovali jezuité další rozsáhlé úpravy celého panství, tentokrát v nádvoří a v okolí baziliky a kláštera. Veškeré plány na zvelebení Velehradu ukončil komunistický režim, který v noci z 13. na 14. dubna 1950 provedl celostátní tajnou akci, během níž ukončil veškerou činnost mužských klášterů a řeholních domů. Velehradská kolej byla v onu noc přepadena ozbrojenými složkami státní

²⁸ VESELÝ, J., M., *Co dává Velehrad Evropě*. Olomouc, 1994. s. 172.

²⁹ POJSL, M., *Průvodce Velehradem*. Kostelní Vydří, 2007. s. 21.

³⁰ Tamtéž, s. 22.

³¹ Tamtéž, s. 24.

moci. Řeholníci byli soustředěni do internačních táborů a klášter vystěhován. Velehradský klášter do roku 1953 sloužil jako skladiště mobiliáře a liturgických potřeb českých klášterů. Komunistický režim poté využíval Velehrad k mírovým poutím, které měly zmást domácí i zahraniční veřejnost. Komunisté chtěli ukázat svůj vstřícný vztah ke katolické církvi. Avšak v průběhu cyrilometodějské pouti, která se konala k 1100. výročí smrti sv. Metoděje v roce 1985, dali poutníci jasně najevo, jak vidí komunistické svobody v praxi. Kardinál Casaroli předal tehdy pro baziliku zvláštní dar, „Zlatou růži“, od papeže Jana Pavla II.³²

Toto vyznamenání bylo udělováno papežem jako projev úcty a nákladnosti, která byla věnována významným osobnostem, města či chrámy, za jejich katolického ducha a loajalitu ke Svatému stolci. V současné době se udělují růže zcela výjimečně a výhradně místům.³³

Volba papeže Jana Pavla II. v říjnu 1978 změnila i situaci katolické církve v Československu. Vzápětí po zvolení se nový papež setkal s Františkem Tomáškem, který byl přítomný říjnovému konkláve. Nelibost nad volbou Jana Pavla II. vedle stranických, státních a bezpečnostních struktur dali najevo také prorežimní církevní hodnostáři.³⁴

V Československu se aktivizovaly různé církevní skupiny, mezi které patřila i laická hnutí představující opoziční sílu, která byla namířená proti státu. Jan Pavel II. podporoval shromáždění věřících, která měla masový charakter, tedy i velké náboženské poutě, které se konaly jako připomínky významných duchovních tradic. V důsledku razantního zásahu papeže proti kolaborantským hnutím se odehrály rozhovory mezi Československou vládou a Vatikánem v konfrontačním duchu. Přelomovou událostí byla pouť na Velehradě, která byla uskutečněna u

³² POJSL, M., *Průvodce Velehradem*. Kostelní Vydří, 2007. s. 24.

³³ Zlatá růže, in *Wikipedie otevřená encyklopedie*. [online], [cit. 2016-03-21]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Zlat%C3%A1_r%C5%AF%C5%BEE

³⁴ ŠEBEK, J., *Papežové moderního věku. Vatikán od Pia IX. po Františka a jeho vztah k českým zemím*. Řitka, 2015. s. 186.

příležitosti 1100. výročí smrti sv. Metoděje v červenci 1985. Tato událost se připravovala několik let dopředu ve spolupráci s Vatikánem.³⁵

Jan Pavel II. jmenoval oba věrozvěsty v roce 1980 spolupatrony Evropy. Přestože se projednávala otázka návštěvy Jana Pavla II. v Československu, kardinál Tomášek vypracovával návrh pozvání, nakonec Jan Pavel do Československa nedorazil. Na oslavy 1100. výročí smrti sv. Metoděje nesměl přijet ani vídeňský arcibiskup Franz König. Nikdo nepředpokládal, jak silný politický rozměr bude mít velehradská pouť v neděli 7. července 1985. Komunistický aparát chtěl celé oslavy zařadit do svých rituálů, a tím je přizpůsobit svým představám. Slavení mše předcházel politický proslov, který měl začlenit příběh soluňských bratří do tehdejší připomínky čtyřiceti let osvobození Československa. Tento projev rozhořčil věřící, naopak mohutného aplausu se dočkal jak kardinál Tomášek, tak i papežský legát Agostino Casaroli.³⁶

Václav Benda v jednom ze svých textů zhodnotil význam poutě ze 7. července roku 1985 tak, že se na Velehradě ukázala nepokořená tvář církve i v době totality. „*Zástupy poutníků se nenechaly opít líbivými slovy a tituly, přitom však nereagovaly jako dav slepě si vybíjející své zoufalství a pocity bezmocnosti- což by bylo pro totalitní režim menší a hlavně dobře známé zlo... Naopak, svobodní a sebevědomí občané zde dali důstojný průchod svým požadavkům, náboženských, lidským i politickým... Lež byla spíše usvědčena než umlčena a vypískána.*“³⁷

„*Analyzujeme- li z hlediska partikularismu a univerzalizmu rozvíjení cyrilometodějské ideje v bývalém Československu v době komunistické diktatury, záhy zjistíme, že byla podřízena novému univerzalizmu kolektivní zkušenosti socialistického bloku. Cílem oficiální propagandy*

³⁵ ŠEBEK, J., *Papežové moderního věku. Vatikán od Pia IX. po Františka a jeho vztah k českým zemím.* Řitka, 2015. s. 187.

³⁶ Tamtéž, s. 189.

³⁷ ŠEBEK, J., *Papežové moderního věku. Vatikán od Pia IX. po Františka a jeho vztah k českým zemím.* Řitka, 2015. s. 189.

*bylo vytvořit pocit sdílené nadnárodní kulturní identity (tzv. lidově demokratických států v područí Moskvy) a podpořit „politicko-mocenské soustavy [těchto] států. Totalitní režim neváhal „dát právní výraz skutečnému stavu a stanovit také v Československu- obdobně jako se to stalo v ostatních lidových demokraciích- státní svátek tak, jak to odpovídá cítění lidu a charakteru naší lidově demokratické republiky, pro jejíž vznik má rozhodující význam osvobození Československa Sovětským svazem““.*³⁸

Určitý všestranný rys můžeme objevit v tendenci interpretace rolí slovanských věrozvěstů Cyrila a Metoděje při budování státnosti prvního společného politického útvaru Čechů a Slováků, Velké Moravy. Ústava Československé republiky z roku 1948 ve své preambuli uvádí: „*Češi a Slováci, dva bratrské národy, členové velké rodiny Slovanstva, žili již před tisícem let společně v jednom státě a společně přijali z východu nejvyšší výtvar tehdejší vzdělanosti - křesťanství. První v Evropě pozdvihli v husitské revoluci na své prapory myšlenky svobody mínění, lidovlády a sociální spravedlnosti.*“³⁹

Podobný rys můžeme nalézt i v kontextu politických snah o federalizaci Československa. Svátek Cyrila a Metoděje byl vnímán jako „den slovanských věrozvěstů Cyrila a Metoděje“ a zároveň „jako symbol bratrské jednoty Čechů a Slováků.“⁴⁰ Tento podnět byl jednou z oficiálních doktrín pro politické rituály, které chtěly jiným způsobem

³⁸ AMBROS, P., *Velehrad víry a naděje. Cyrilometodějská úcta a dědictví v životě a poslání církve v českých zemích*. Olomouc, 2013. s. 11.

³⁹ 150/1948 Sb. Ústavní zákon ze dne 9. května 1948. Ústava Československé republiky, in *Parlament České republiky. Poslanecká sněmovna*. [online], [cit. 2016-02-24]. Dostupné z: http://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1948.html.

⁴⁰ Návrh zákona, kterým se mění a doplňuje zákon č. 93/1951 Sb., o státním svátku, o dnech pracovního klidu a o památných a významných dnech, ve znění pozdějších předpisů z roků 1990, in *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. Digitální repozitář*. [online], [cit. 2016-02-24]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1986fs/tisky/t0375_00.htm.

legitimizovat cíle komunistického názoru, jehož součástí byla úcta k ideologicky manipulované minulosti.⁴¹

Cyrlometodějská milénia před sto lety, stejně jako připomínky velkomoravských výročí v minulém století (1963, 1969), včetně připomínky 1100. výročí smrti prvního moravského arcibiskupa Metoděje, oživují dlouho diskutované otázky, které se řeší v odborných kruzích i u široké veřejnosti. K nejstaršímu a stále velmi populárnímu problému velkomoravského období patří lokalizace politického a církevního ústředí Velké Moravy. Tato otázka je mnohem známější pod pojmem „otázka velehradská“. Vždyť ještě v dnešní době je jméno Velehrad tradičně spojováno s hlavním sídlem velkomoravských panovníků a rezidencí arcibiskupa Metoděje. Tato tradice není ovšem novodobou a vědomou falzifikací ani barokní ideologicky motivovanou fabulací. Velehradská tradice má své počátky už ve středověku, na přelomu 13. a 14. století.⁴²

Nejdůležitější podmínkou vzniku takové tradice a později i otázky ohledně historického sporu spojené s lokalizací velkomoravského ústředí, je nedostatek autentických pramenů k politické a církevní správě Velké Moravy. Nepřímé a většinou málo jasné informace historických pramenů z 9. a 10. století umožnily pozdějším autorům legend a středověkých kronik dát přednost literárnímu smýšlení před historickou skutečností. Žádná tradice, a tedy ani tradice velehradská, není izolovaným jevem, ale vždy vzniká v určitém společenském, politickém a ideovém prostředí a za určitých podmínek. Proto ji nelze zkoumat a posuzovat bez nadhledu z širokých historických souvislostí.⁴³

Na pozvání prezidenta Václava Havla byla narychlo připravena návštěva papeže Jana Pavla II. uskutečněná ve dnech 21. - 22. dubna

⁴¹ AMBROS, P., *Velehrad víry a naděje. Cyrlometodějská úcta a dědictví v životě a poslání církve v českých zemích*. Olomouc, 2013. s. 12.

⁴² POJSL, M., *Cisterciáci na Moravě: sborník k 800. Výročí příchodu na Moravu a počátek Velehradu*. Olomouc, 2006, s. 219.

⁴³ Tamtéž.

1990. Jan Pavel II. navštívil v těchto dnech v Praze Letenskou pláň, poté zamířil na moravský Velehrad, kde ohlásil svolání synody k Evropě.⁴⁴

2.4 Charakteristika cisterciáckého řádu

Abychom lépe pochopili jednotlivé stavební zvláštnosti cisterciáckého kláštera, měli bychom si vysvětlit základní charakteristiku Cisterciáckého řádu. Cisterciácký řád je reformní řád, který vzešel z benediktínské řehole, kterou založil v 6. století sv. Benedikt z Nursie. V tehdejší prostředí zastávaly benediktínské kláštery střediska křesťanské kultury a civilizace. Řád postupem času prošel několika vnitřními reformami, jelikož musel reagovat na měnící se středověké podmínky evropské společnosti. Avšak veškeré reformy si udržely svůj cíl, a to návrat k přísnosti a skromnosti řádového mnicha. Cisterciácký řád je výsledkem jedné z těchto změn. Jelikož několik mnichů bylo nespokojeno s pohodlným životem, opustili v čele s opatem Robertem svůj klášter v Molesme v Burgunsku a odešli do nedaleké pustiny, kde 21. března 1098 založili nový klášter přesně podle Benediktovy řehole. Místo nazývané Citeaux dalo jméno nově vzniklému řádu. Díky svému mnišskému šatu, který byl z hrubé a nebarevné látky, bývali často označováni jako „šedí mniši“. Po roce působení v klášteře Citeaux se opat Robert vrátil zpět do Molesme. Novým opatem se stal Albreich, který zavedl v klášteře nové stanovy, které předepisovaly tělesnou práci a přísné zachovávání benediktínské řehole i nový řeholní oděv z bílého hábitu s černým škapulířem a kápí. Opatu Alberichovi se podařilo získat papežskou bulu pro ochranu řádu 19. října 1100.⁴⁵

S premonstráty pronikli do Čech cisterciáci, kteří jsou reformovanou větví benediktinů, která vzniká v burgundském Citeaux. První cisterciácký

⁴⁴ ŠEBEK, J., *Papežové moderního věku. Vatikán od Pia IX. po Františka a jeho vztah k českým zemím*. Řitka, 2015. s. 191.

⁴⁵ POJSL, M., *Velehrad, bývalý cisterciácký klášter a jeho románské památky*. Velehrad, 2001. s. 4.

klášter, který byl v Čechách založen, se nachází v Sedleci u Kutné Hory. Další cisterciácké kláštery v Čechách se začaly budovat nedlouho po klášteře v Sedleci. Ať už se jednalo o klášter v Plasích, který byl založen Vladislavem II., či klášter Waldessen na Chebsku. Počátkem 13. století pronikli cisterciáci na Moravu, konkrétně na Velehrad.⁴⁶

Život řádového cisterciáckého mnicha byl založen na ideji uzavření se před světem, proto bylo jednou z hlavních podmínek, že konvent, určený pro dvanáct mnichů a opata, bude postaven ve zcela opuštěné krajině. Po založení se měl v první řadě stavět chrám, dále pak refektář a dormitář pro mnichy, budova pro ubytování hostů a obydlí vrátného. Konvent měl být vybaven nejn nutnějším liturgickými, domácími a hospodářskými potřebami a zároveň potřebnými knihami. Prostor klauzury byl podle benediktinského vzoru určen výhradně pro příslušníky konventu. V případě cisterciáků to bylo složitější, jelikož v klášteře působili vedle sebe jak řeholníci s kněžským svěcením, tak i konvrši. I když byly obě skupiny řádovými členy konventu, řádová regule nařizovala, aby žily odděleně. Tomu však musel být uzpůsoben půdorys klauzury.⁴⁷

V cisterciáckých klášterech vedle sebe existovaly dva světy, které navzájem komunikovaly jen velice omezeně, a jejich prostorové oddělení bylo důsledné. Řeholníci s kněžským svěcením obývali východní křídlo, západní křídlo bylo určené pro skladování zásob, zde byli ubytováni konvrši. V jižním křídle bývala kuchyně a refektář.⁴⁸

Oproti benediktýnským klášterům, kde byl každý klášter samostatnou organizační jednotkou, která na sebe nebyla vzájemně závislá, byla u cisterciáků zavedena jednota řádu při zachování suverenity každého kláštera. Klášter, který vyslal mnichy do nového místa, se stával mateřským a nový klášter dceřiným klášteřem, který měl vůči mateřskému

⁴⁶ ŽEMLIČKA, J., *Čechy v době knížecí (1034-1198)*. Praha, 2007. s. 253.

⁴⁷ VONDRUŠKA, V., VONDRUŠKOVÁ, A., *Průvodce českou historií církve*. Praha, 2014. s. 74.

⁴⁸ Tamtéž, s. 75.

klášteru určité závazky. Opat mateřského kláštera měl titul *otec opat* a jeho povinností bylo dohlížet nad filiálním klášterem pravidelnými vizitacemi. Vyslal-li nový dceřiný klášter mnichy do dalšího místa, vztah se opakoval. Takovýmto způsobem se kláštery stávaly zároveň dceřinými i mateřskými.⁴⁹

V čele všech klášterů stál Citeaux s generálním opatem, jehož nejbližšími pomocníky byli opati čtyř nejstarších klášterů v La Ferté, Pontigny, Morimondu a Clairvaux. Z těchto čtyř klášterů se vytvořily také čtyři filiační větve řádu. Filiační větev řádu Velehradu byla: Morimond (1115)→ Ebrbach (1127)→ Langheim (1133)→ Plasy (1144)→ Velehrad (1205).⁵⁰

⁴⁹ POJSL, M., *Velehrad, bývalý cisterciácký klášter a jeho románské památky*. Velehrad, 2001. s. 6.

⁵⁰ Tamtéž.

3 BAZILIKA NANEBEVZETÍ PANNY MARIE

Přes radikální zásahy si kostel zachoval původní půdorysné schéma i zásadní proporce románsko-gotické baziliky. Dvě řady mezilodních pilířů západního trojlodí nahradily mohutné zděné příčky s pilarty, které rozdělily někdejší boční lodě na čtrnáct postranních kaplí, navzájem propojených průchody. Výstavba krypt pod bočními kaplemi a prebystářem souvisela se zvyšováním podlahy kostela, aby se vyrovnala s klášterem a vnějším terénem, který se za poslední století uměle opět zvýšil. Střední loď kostela a transept byly zasypány.⁵¹

Proč je Velehradský komplex označován za baziliku? V běžném označení jakéhokoli stavebního komplexu můžeme označit stavbu za baziliku, pokud se jedná o vícelodní stavbu, v níž jsou boční lodě nižší než loď hlavní, která je díky svému vyššímu postavení osvětlována v horní části přímo svými okny. Proto můžeme klášterní komplex Nanebevzetí Panny Marie označit jako baziliku, jelikož se svým uskupením skládá z několika lodí, přičemž hlavní je nejvyšší.⁵²

Při vstupu do baziliky procházíme barokním portálem, nad nímž jsou viditelné znaky zakladatelů kláštera (moravská orlice a český lev) a znakem papeže Pia XI.. Papež Pia XI. 7. února roku 1928 vyznamenat Velehradský chrám titulem menší papežská bazilika.⁵³

3.1 Prebystář

Kněžiště je místem, v němž se nachází hlavní oltář. Součástí jeho sloupové barokní architektury je oltářní obraz Nanebevzetí Panny Marie, autorem barokního obrazu je Ignác Raab. Tento obraz pochází z let 1773-1777. Raab původní obraz Paola Paganiho, který se na tomto místě nacházel, zhotovil jeho kopii, jelikož původní obraz z důvodu vlhkosti byl

⁵¹ POJSL, M., *Průvodce Velehradem*. Kostelní Vydří, 2007. s. 14.

⁵² PERKA, R., FLEGL, M., *Poutní místa Velehrad, Hostýn, Svatá Hora*. Praha, 1991. s. 14.

⁵³ Tamtéž.

odstraněn. Po obou stranách obrazu můžeme vidět sochy sv. Jana Křtitele a sv. Jana Evangelisty.⁵⁴

Původní barokní oltář byl v roce 1864 odstraněn.⁵⁵ Na jeho místo byl dán dnešní novorománský oltář z bílého mramoru, který byl zhotoven na zakázku olomouckého arcibiskupa kardinála Bedřich Fürstenberga. Oltář byl vyráběn v Římě, k příležitosti milénia příchodu sv. Cyrila a Metoděje na Moravu.⁵⁶ K slavnostnímu posvěcení oltáře však došlo až 15. srpna roku 1868.⁵⁷ Oltář je vyroben z bílého mramoru doplňují četné porfyritové desky a mozaikové pásy římského kodmátovského typu. Svatostánek střeží dva andělé. Pod oltářní plochou se nacházejí reliéfy s cyrilometodějskou tematikou. Největší reliéf, který nalezneme uprostřed, představuje sv. Metoděje, který se loučí s Moravou, tři dny před svou smrtí. Reliéf na pravé straně zobrazuje papeže Hadriána II. při udílení arcibiskupského pallia sv. Metodějovi. V levé části nalezneme reliéf zobrazující oba bratry ve chvíli, kdy se Metoděj loučí se svým bratrem před jeho smrtí. Z venkovních stran vidíme další dva reliéfy, které zobrazují sv. Václava (na pravé straně) a sv. Ludmilu (na straně levé). Oltář zhotovil sochař Carl Johann Steinhäuser.⁵⁸ Před oltářem se nachází prostor, ve kterém je umístěn obětní stůl s ambonou. Tento stůl je dílem Tomáše Černouška a sochaře Otmara Olivy.⁵⁹

3.2 Boční lodě

Boční lodě se nacházejí po obou stranách hlavního oltáře, jsou zakončené oltáříky z italského mramoru. Na oltáříku po levé straně je umístěna socha Božského srdce Páně. Po pravé straně nalezneme sochu sv. Ignáce z Loyoly.⁶⁰ Autorem oltáříků a vitráží v obou kaplích byl Klaudius Madlmayr. Dřevěné sochy, které se nacházejí na oltářích, byly

⁵⁴ PERKA, R., FLEGL, M., *Poutní místa Velehrad, Hostýn, Svatá Hora*. Praha, 1991. s. 14.

⁵⁵ POJSL, M., *Průvodce Velehradem*. Kostelní Vydří, 2007. s. 27.

⁵⁶ PERKA, R., FLEGL, M., *Poutní místa Velehrad, Hostýn, Svatá Hora*. Praha, 1991. s. 14.

⁵⁷ POJSL, M., *Průvodce Velehradem*. Kostelní Vydří, 2007. s. 27.

⁵⁸ Tamtéž, s. 29.

⁵⁹ PERKA, R., FLEGL, M., *Poutní místa Velehrad, Hostýn, Svatá Hora*. Praha, 1991. s. 15.

⁶⁰ Tamtéž, s. 16.

vytvořené v dílně Viktora Kotrby.⁶¹ Za oběma oltáři jsou v místech někdejších románských apsid, východy z baziliky.⁶²

3.3 Kaple Pany Marie

Pokud se vydáme levou boční lodí, kolem oltáře Božského srdce Páně, dojdeme ke vchodu do kaple Matky Unie. V 17. a 18. století v době cisterciáckého kláštera, sloužila kaple jako zimní sakristie.⁶³ Na konci 30. let 20. století prošla kaple restaurováním, díky kterému získala svou současnou podobu. Mramorový oltář, který zde můžeme spatřit, byl vyroben podle Madlmayrova návrhu.⁶⁴ Na oltáři vidíme svatostánek z pozlacené tepané mosazi nad nímž je umístěn vzácný obraz Panny Marie s Ježíškem z roku 1919 od Emanuela Dítěte ml. Obraz byl malován dle předlohy starobylého byzantského obrazu, z římské baziliky Santa Maria Maggiore, ve které papež Hadrián II. v roce 868 schválil slovanskou bohoslužbu. Obraz je zasazen do rámu, který je z pozlaceného bronzu, ve kterém je zasazeno 46 polodrahokamů.⁶⁵ V horní části rámu nalezneme reliéf dvou andělů nesoucích svatováclavskou korunu, ve které je uložena relikvie z Kristovy trnové koruny. V postranních pásech jsou miniatury českých patronů s relikviemi sv. Ludmily a sv. Václava, sv. Jana Nepomuckého a sv. Jana Sarkandra, a miniatury sv. Cyrila a sv. Metoděje. V dolních rozích rámu nalezneme cyrilometodějskou ikonografii: vlevo sv. Cyril, který se modlí před křížem, a Metoděj, který vyučuje. V pozadí tohoto reliéfu vidíme Velehrad. V pravém rohu je umístěn papež Hadrián II., který klade na oltář slovanské liturgické knihy. Uprostřed spodní části rámu vidíme reliéf sv. Josefa a sv. Klimenta.⁶⁶ Rám obrazu navrhl a zároveň i zrealizoval prof. Štěpán Zálešák.⁶⁷ Obraz

⁶¹ POJSL, M., *Průvodce Velehradem*. Kostelní Vydří, 2007. s. 31.

⁶² PERKA, R., FLEGL, M., *Poutní místa Velehrad, Hostýn, Svatá Hora*. Praha, 1991. s. 16.

⁶³ Tamtéž.

⁶⁴ POJSL, M., *Průvodce Velehradem*. Kostelní Vydří, 2007. s. 32.

⁶⁵ PERKA, R., FLEGL, M., *Poutní místa Velehrad, Hostýn, Svatá Hora*. Praha, 1991. s. 16.

⁶⁶ POJSL, M., *Průvodce Velehradem*. Kostelní Vydří, 2007. s. 32.

⁶⁷ PERKA, R., FLEGL, M., *Poutní místa Velehrad, Hostýn, Svatá Hora*. Praha, 1991. s. 16.

Matky unie nahradil původní mariánský obraz velehradský, starobylé moravské paladium, který zde byl uctíván až do doby vyplenění kláštera husity v roce 1421.⁶⁸

V kapli jsou umístěna dvě velká barokní okna, která v roce 1939 získala nové vitráže, které byly vyrobeny v umělecké dílně Kinisch na návrh J. Říhy. Ve vitrážích jsou zobrazeni světci východní i západní církve jako symbol náboženské jednoty Slovanů.⁶⁹

Po pravé straně kaple, naproti oknům, je umístěna uhlová kresba z roku 1958 od Františka Ženíška, která představuje smrt sv. Metoděje na Moravě. Jedná se o studii pro jednu z lunet Pantheonu Národního muzea v Praze.⁷⁰

V zadní části kaple u vchodu na oratoř je výklenek, ve kterém je umístěna mramorová křtitelnice s dřevěným zdobeným poklopem.⁷¹ Křtitelnice ve tvaru ciboria má spodní kalichovitou část z kararského mramoru, kterou zhotovil sochař Giovanni Ciani dle návrhu architekta Antonína Viktora Barvitia. Na horní části křtitelnice je soška sv. Jana Křtitele. Plášť dřevěného poklopu je rozdělen do čtyř segmentů s obrazy sv. Cyrila a Metoděje, sv. Jana Nepomuckého a Jana Sarkandra. Tyto obrazy jsou dílem malíře Františka Sequense. Křtitelnice byla věnována velehradskému kostelu olomouckými bohoslovci v roce 1885, jako dar k miléniovým oslavám smrti sv. Metoděje.⁷²

Nad křtitelnicí visí obraz sv. Cyrila a Metoděje, který je dílem polského malíře Wlastimila Hofmanna, který jej namaloval ze slibu, který dal v koncentračním táboře, pokud se zachrání.⁷³ Proto jej věnoval

⁶⁸ PERKA, R., FLEGL, M., *Poutní místa Velehrad, Hostýn, Svatá Hora*. Praha, 1991. s. 17.

⁶⁹ POJSL, M., *Průvodce Velehradem*. Kostelní Vydří, 2007. s. 32.

⁷⁰ Tamtéž, s. 35.

⁷¹ PERKA, R., FLEGL, M., *Poutní místa Velehrad, Hostýn, Svatá Hora*. Praha, 1991. s. 17.

⁷² POJSL, M., *Průvodce Velehradem*. Kostelní Vydří, 2007. s. 34.

⁷³ PERKA, R., FLEGL, M., *Poutní místa Velehrad, Hostýn, Svatá Hora*. Praha, 1991. s. 17.

některému významnému kostelu v Československu, generál Ludvík Svoboda v roce 1949 rozhodl, aby byl obraz umístěn na Velehradě.⁷⁴

3.4 Příčná loď

V čelech příčné lodi jsou situovány nejvýznamnější boční kaple, které jsou zasvěceny řádovým patronům kláštera. Na pravé straně příčné lodi sv. Bernardovi, po levé straně sv. Benediktu.⁷⁵

Benedikt z Nursie jakožto zakladatel benediktinského řádu a zakladatel prvního benediktinského kláštera na Monte Cassinu. Benediktini přispěli výrazně k záchraně a obnově evropské kultury v období po stěhování národů. Proto papež Pavel VI. prohlásil v roce 1964 sv. Benedikta za patrona Evropy.⁷⁶

Velký obraz nacházející se za oltářem zobrazuje v šerosvitu poslední svaté přijímání před světcovou smrtí. Tento obraz je připisován malíři Michaelu Leopoldu Willmannovi z konce 17. století.⁷⁷

Sochy po stranách představují sv. Benedikta a jeho rodnou sestru sv. Scholastiku. Malby na stěnách ve velkých mramorových rámech kolem oltáře znázorňují nejdůležitější momenty života sv. Benedikta.⁷⁸

Na oltáři je umístěna skleněná rakev s ostatky sv. Viktora, který byl mučedníkem z doby římského pronásledování křesťanů. Jeho ostatky na toto místo byly přeneseny z katakomb sv. Anežky v Římě.⁷⁹

Po pravé straně příčné lodi se nachází oltář sv. Bernarda z Clairvaux, který v dějinách cisterciáckého řádu sehrál významnou roli. Díky Bernardovi se mariánská úcta stala důležitou součástí cisterciácké

⁷⁴ POJSL, M., *Průvodce Velehradem*. Kostelní Vydří, 2007. s. 35.

⁷⁵ Tamtéž, s. 38.

⁷⁶ PERKA, R., FLEGL, M., *Poutní místa Velehrad, Hostýn, Svatá Hora*. Praha, 1991. s. 17.

⁷⁷ POJSL, M., *Průvodce Velehradem*. Kostelní Vydří, 2007. s. 38.

⁷⁸ Tamtéž.

⁷⁹ PERKA, R., FLEGL, M., *Poutní místa Velehrad, Hostýn, Svatá Hora*. Praha, 1991. s. 17.

spirituality.⁸⁰ Velké oltářní plátno zobrazuje sv. Bernarda klečícího při modlitbě před Matkou boží.⁸¹ Kdo tento obraz namaloval, nemůžeme s jistotou říci.⁸² Můžeme se domnívat, že jeho autorem je také Michael Willmann jako u obrazu u oltáře sv. Benedikta.⁸³ Po boku obrazu jsou sochy sv. Bernarda a jeho sestry sv. Humbeliny. Stěny kaple jsou vymalovány malbami, které představují život sv. Bernarda. Malby jsou patrně z dílny Josefa Steina.⁸⁴

Jako na oltáři sv. Benedikta i na oltáři sv. Bernarda je skleněná rakev s ostatky. V této rakvi na oltáři sv. Bernarda jsou uloženy ostatky prvokřesťanského mučedníka sv. Illuminata, které byly přeneseny také z katakomb sv. Anežky z Říma.⁸⁵

Uprostřed nad křížením lodí se klene kupole, která je vyzdobena malbou, na které jsou vyobrazeny postavy zakladatelů kláštera. Můžeme zde vidět moravského markraběte Vladislava Jindřicha s moravskou orlicí a krále Přemysla Otakara I. s českým lvem. Dále zde vidíme zobrazení čtyř učitelů západní církve: sv. Amrože, sv. Augustina, sv. Jeronýma a sv. Řehoře Velikého. Kupole i klenba jsou vyzdobeny freskami od Paola Paganiho, jeho malbu v roce 1719 obnovil František Ignác Eckstein, kvůli požáru, kterým byla poničena.⁸⁶ U nosných pilířů barokní kupole, jsou umístěny dva vysoké sokly se dvěma sousošími sv. Cyrila a Metoděje vpravo a sv. Petra a Pavla vlevo.⁸⁷

3.5 Královská kaple

Královská kaple se nachází za oltářem kaple sv. Benedikta. Kaple byla přistavěna k severnímu křídlu chrámu v roce 1665, která v době

⁸⁰ POJSL, M., *Průvodce Velehradem*. Kostelní Vydří, 2007. s. 41.

⁸¹ PERKA, R., FLEGL, M., *Poutní místa Velehrad, Hostýn, Svatá Hora*. Praha, 1991. s. 17.

⁸² POJSL, M., *Průvodce Velehradem*. Kostelní Vydří, 2007. s. 41.

⁸³ PERKA, R., FLEGL, M., *Poutní místa Velehrad, Hostýn, Svatá Hora*. Praha, 1991. s. 17.

⁸⁴ Tamtéž.

⁸⁵ Tamtéž.

⁸⁶ Tamtéž.

⁸⁷ POJSL, M., *Průvodce Velehradem*. Kostelní Vydří, 2007. s. 42.

cisterciáckého řádu sloužila jako kaple zemřelých.⁸⁸ Výzdoba kaple je inspirovaná vzpomínkou na zemřelé zakladatele a dobrodince kláštera. Na tuto myšlenku navázal i autor Madlmayr s vitráží tří oken, které se v kapli nacházejí.⁸⁹

Naši pozornost však na sebe soustřeďuje v této kapli místo posledního odpočinku Antonína Cyrila Stojana, který byl olomouckým arcibiskupem v letech 1921-1923.⁹⁰ Stojanův sarkofág byl vytvořen ve třicátých letech 20. století z tmavočerveného mramoru. Krytem hrobu je bronzový reliéf zemřelého, který zhotovil olomoucký sochař Julius Pelikán. Mezi hrobkou a parapetem středního okna je mramorový reliéf Panny Marie Svatohostýnské s postavami sv. Cyrila a Metoděje po stranách. Tento reliéf představuje nejvýznamnější moravská poutní místa, a to Sv. Hostýn a Velehrad. O obnovu těchto míst se Antonín Cyril Stojan mimořádně zasloužil.⁹¹

3.6 Chórové lavice

Chórové lavice sloužili řeholníkům při bohoslužbách. Nalezneme je v přední části hlavní lodi. Jsou tvořeny ze dvou symetrických protilehlých celků, které zakrývají na každé straně dvě boční kaple, které jsou bez oltáře. Tato řezbářská práce vznikla na přelomu 17. a 18. století, u které autor je neznámý. Na chórových lavicích jsou vyřezané ornamenty květů, plodů vinné, polí a sadů. Je zde umístěno celkem 60 soch světců a andělů, které jsou vesměs vyřezané z lipového dřeva. K tomuto celku s největší pravděpodobností patřily ještě lavice pro opata a převora, které však byly odstraněny a zničeny při konfiskačním řízení po zrušení kláštera v roce 1784.⁹²

⁸⁸ PERKA, R., FLEGL, M., *Poutní místa Velehrad, Hostýn, Svátá Hora*. Praha, 1991. s. 18.

⁸⁹ POJSL, M., *Průvodce Velehradem*. Kostelní Vydří, 2007. s. 35.

⁹⁰ Tamtéž.

⁹¹ Tamtéž, s. 36.

⁹² PERKA, R., FLEGL, M., *Poutní místa Velehrad, Hostýn, Svátá Hora*. Praha, 1991. s. 18.

Tento „klenot moravského baroka“ byl delší dobu na pokraji zkázy. Jelikož byl poškozen červotoči, prošly lavice ve třicátých letech 20. století úplnou restaurací.⁹³

3.7 Kazatelna

Kazatelna se nachází uprostřed hlavní lodi vlevo. Na rozdíl od chórových lavic, kde nemáme autora řezbářských prací, můžeme u kazatelny říci, je dílem italských mistrů z dílny Baldassara Fontony, z let 1725-1735. Na její stříšce je umístěna postava Církve s atributy božských ctností, kterými jsou kříž (víra), kotva (naděje) a kalich (láska). Devět andělů představuje katolickou věrouku a morálku, kteří nesou desky s Desaterem a čtyřmi knihami evangelií. Vnitřní plochu stříšky vyplňuje věnec zlatých paprsků kolem holubice Ducha svatého. Zadní stěnu kazatelny zdobí reliéfní deska s námětem Kristova zjevení apoštolu Tomášovi.⁹⁴

Spodní část kazatelny je zdobena třemi reliéfy. Prostřední představuje vyznání Petrovo Kristu a jeho ustanovení za hlavu církve, po stranách jsou pak výjevy, které představují setkání Krista se Samaritánkou a Spasitele s učedníky na cestě do Emaus.⁹⁵

3.8 Kůr a varhany

Kůr s varhany jsou umístěny na protější straně od hlavního oltáře. Prospekt varhan tvoří dvě barokní skříně, ve kterých byl nástroj umístěn v roce 1745, od brněnského varhanáře Antonína Richtra.⁹⁶ Skříně podpírají na každé straně dva sloupy se zlacenými kompozitními hlavicemi.⁹⁷ Při oslavách 1100. výročí příchodu soluňských bratří byly

⁹³ POJSL, M., *Průvodce Velehradem*. Kostelní Vydří, 2007. s. 46.

⁹⁴ Tamtéž.

⁹⁵ PERKA, R., FLEGL, M., *Poutní místa Velehrad, Hostýn, Svatá Hora*. Praha, 1991. s. 18.

⁹⁶ Tamtéž.

⁹⁷ POJSL, M., *Průvodce Velehradem*. Kostelní Vydří, 2007. s. 52.

varhany rekonstruovány a umístěn do nich nový nástroj z továrny Rieger a Kloss v Krnově.⁹⁸

Ve vitráži průčelního okna nad varhanami je obraz dávného paladia velkomoravského- Panny Marie s Ježíškem, před ní klečí soluňští bratři. Okno, které pochází z roku 1885, zhotovila umělecká dílna Mayerova v Mnichově podle návrhu arcibiskupského architekta Gustava Meretty.⁹⁹

3.9 Klenba hlavní lodě

Barokní valená klenba hlavní lodi nahradila při přestavbě původní raně gotickou klenbu.¹⁰⁰ Nad římsou je klenba pokryta freskou, která nám dává iluzivní pohled do nebeské slávy. Letopočet 1722 jako chronogram v nápisu na vítězném oblouku, nám ukazuje rok dokončení její výmalby. Nápis sdělující „*dům tento pod opatem Floriánem obnovený, ať vzkvétá*“.¹⁰¹

Klenební nástěnná malba má čtyři tematické části. První u vítězného oblouku představuje řádění husitů na Velehradě a mučednickou smrt cisterciáckých řeholníků spolu s opatem Janem v roce 1421. Druhá vyobrazuje otevřená nebesa s Nejsvětější Trojicí a Nanebevzetí Panny Marie. Třetí malba představuje křest krále Svatopluka oběma soluňskými bratry jako biskupy. Poslední malba nad varhany zobrazuje sv. Cecílii, patronku církevní hudby a zpěvu, která diriguje nebeskému chóru.¹⁰²

⁹⁸ PERKA, R., FLEGL, M., *Poutní místa Velehrad, Hostýn, Svatá Hora*. Praha, 1991. s. 18.

⁹⁹ POJSL, M., *Průvodce Velehradem*. Kostelní Vydří, 2007. s. 50.

¹⁰⁰ PERKA, R., FLEGL, M., *Poutní místa Velehrad, Hostýn, Svatá Hora*. Praha, 1991. s. 19.

¹⁰¹ POJSL, M., *Průvodce Velehradem*. Kostelní Vydří, 2007. s. 47.

¹⁰² Tamtéž, s. 50.

3.10 Postranní kaple

V bazilice je celkem čtrnáct postranních barokních kaplí, přičemž první čtyři jsou bez oltářů, jelikož jejich arkády jsou v hlavní lodi kryty chórovými lavicemi. Jedná se o kaple sv. Petra a sv. Scholastiky vlevo a kaple sv. Pavla a sv. Hedviky vpravo. Dalších deset kaplí má své vlastní oltáře (vlevo kaple sv. Václava, sv. Máří Magdalény, sv. Cyrila, sv. Kateřiny, sv. cisterciáků a vpravo kaple sv. Floriána, sv. Marie Egyptské, sv. Metoděje, sv. Barbory a sv. Andělů).¹⁰³

3.10.1 Kaple sv. Floriána

Kaple sv. Floriána (vpravo) se nachází na protější straně od kaple sv. Václava. Sv. Florián je uctíván jako ochránce před požárem. Fresková výzdoba kaple zobrazuje výjevy ze života tohoto světce.¹⁰⁴

V kapli je malý dřevěný oltář, na kterém je socha sv. Josefa od sochaře Štěpána Zálešáka.¹⁰⁵

3.10.2 Kaple sv. Václava

Kaple sv. Václava (vlevo) je první kaplí s oltářem, ležící vlevo, nejdále od východu. Do této kaple byl nedávno umístěn obraz sv. Cyrila a Metoděje od polského malíře Jana Matejka, který byl darován velehradské bazilice polskými poutníky v roce 1885.¹⁰⁶

Na oltáři v této kapli je umístěna skříňka s kopií sošky Pražského Jezulátka.¹⁰⁷

¹⁰³ PERKA, R., FLEGL, M., *Poutní místa Velehrad, Hostýn, Svatá Hora*. Praha, 1991. s. 20.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 21.

¹⁰⁵ POJSL, M., *Průvodce Velehradem*. Kostelní Vydří, 2007. s. 56.

¹⁰⁶ Tamtéž.

¹⁰⁷ Tamtéž.

3.10.3 Kaple sv. Marie Egyptské

Kaple sv. Marie Egyptské (vpravo) je zasvěcena starokřesťanské kající a poustevnici, kterou můžeme označit, jako dvojnicí sv. Máří Magdaleny. Oltářní sochy představují sv. Zozima a sv. Pelagii.¹⁰⁸

3.10.4 Kaple sv. Máří Magdaleny

Kaple sv. Máří Magdaleny (vlevo) leží na protilehlé straně od kaple sv. Marie Egyptské. Sochy nacházející se v této kapli zobrazují sourozence Máří Magdalény, její sestru Martu a bratra Lazara.¹⁰⁹

3.10.5 Kaple sv. Metoděje

Kaple sv. Metoděje (vpravo) je naproti kapli sv. Cyrila. Na oltářním obraze je znázorněn sv. Metoděj při křtu českého knížete Bořivoje. Obraz byl namalován Ignácem Raabem. Velká stropní freska představuje vstup sv. Metoděje do nebeské slávy.¹¹⁰

3.10.6 Kaple sv. Cyrila

Uprostřed řady postranních kaplí je umístěna kaple sv. Cyrila (vlevo). Na oltářním obraze je sv. Cyril znázorněn jako kazatel evangelia. Celá fresková malba je v duchu působení a nebeská oslava sv. Cyrila.¹¹¹

3.10.7 Kaple sv. Barbory

Tato kaple je zasvěcena sv. Barboře (vpravo), která byla prvokřesťanskou mučednicí, umučena v Nikomedii za císaře Maxima. Sv. Barbora je ctěna jako patronka horníků, hutníků. Mezi její atributy

¹⁰⁸ PERKA, R., FLEGL, M., *Poutní místa Velehrad, Hostýn, Svatá Hora*. Praha, 1991. s. 21.

¹⁰⁹ Tamtéž.

¹¹⁰ Tamtéž.

¹¹¹ Tamtéž.

znázorňování patří věž a meč. Po stranách oltáře jsou sochy dvou mučednic sv. Doroty a sv. Agáty.¹¹²

3.10.8 Kaple sv. Kateřiny Alexandrijské

Sv. Kateřina byla rovněž mučednicí z doby starověkého pronásledování. Je patronkou studentů, profesorů, ale i univerzit. V kapli sv. Kateřiny (vlevo) můžeme vidět slovenskou korouhev s výšivkami z Ciferu, která byla v roce 1927 věnována bazilice slovenskými poutníky. Na korouhvi je vyobrazena Panna Marie Šaštínská (patronka Slovenska). Jedná se asi o jednu z nejcennějších památek slovenského folklóru na našem území.¹¹³

3.10.9 Kaple sv. andělů a archandělů

První kaple u hudební kruchty (vpravo) je zasvěcena památce sv. andělů a archandělů. V oltářním obraze vynikají postavy sv. Michaela, sv. Gabriela a sv. Rafael, ke kterým se druží Andělé strážní. Námětem freskové výmalby jsou andělé, kteří jsou stvoření duchové, služebníci Boží, kteří pomáhají lidem.¹¹⁴

3.10.10 Kaple sv. cisterciáků

Kaple sv. cisterciáků je jako poslední z kaplí (vlevo). Oltářní obraz představuje sbor cisterciáckých světů. Freska vychází z motivů cisterciácké úcty mariánské. Spodnější fresky mají motivy svatoklimentské, jelikož tato kaple byla dříve zasvěcena tomuto světcí.¹¹⁵

¹¹² PERKA, R., FLEGL, M., *Poutní místa Velehrad, Hostýn, Svatá Hora*. Praha, 1991. s. 21.

¹¹³ POJSL, M., *Průvodce Velehradem*. Kostelní Vydří, 2007. s. 55.

¹¹⁴ PERKA, R., FLEGL, M., *Poutní místa Velehrad, Hostýn, Svatá Hora*. Praha, 1991. s. 22.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 21.

4 VELKOMORAVSKÁ ŘÍŠE

4.1 Vznik Velkomoravské říše

Po Sámově smrti r. 659 nemáme o našem území 129 let žádné zprávy až do chvíle, než se zde začne formovat Velkomoravská říše. V roce 788 nalézáme první zmínku o Češích, a to ve chvíli kdy Karel Veliký zřizoval v Bavorsku militarizovanou pohraniční oblast pro výpady do Čech (tzv. českou marku). Další zmínku o Čechách můžeme nalézt v roce 822 v *análech* království Franků. V těchto *análech* je uvedena zmínka o sněmu Franské říše ve Frankfurtu nad Mohanem, který svolal Ludvík Němec, zúčastnili se i vyslanci Čechů a Moravanů. Díky této události se poprvé objevuje v některých z historických pramenech jméno Moravani (*Marvani*).¹¹⁶

L. E. Havlík, který se také podrobně zabýval etnogenezí Moravanů, poukázal na paralely kořenů etnonyma marav-, marv- a math-, tyto paralely můžeme nalézt zejména v indoíránském prostředí již od konce 6. století př.n.l.. Podobně tento původ z filologického hlediska naznačují názvy Chorvatů, Srbů nebo Rusů. Jiný úhel pohledu nám může přinést hyponymie, jelikož jméno Morava se často vyskytuje ve smyslu pojmenování vodního toku nejen v Evropě, ale i na Balkáně až po střední Asii.¹¹⁷

T. J. Pešinovi se podařilo sepsat celý mojmírovský rodokmen. Po rozpadu Sámovy říše, která zaujímal Moravu, Panonii a Noricum (část současného Rakouska), vládl asi v letech 680 – 700 Moravod či Marot, tj. Moravan, podle něhož měla celá země dostat své jméno. Synem Sáma nebo Moravoda měl být údajně od roku 720 vládnoucí Svabtgis- Suatben, který přesídlil centrum své země z Panonie do nově založeného

¹¹⁶ MORAVEC, J., *Pohled do českých dějin*. Praha, 2008. s. 33.

¹¹⁷ MĚŘÍNSKÝ, Z., *České země od příchodu Slovanů po Velkou Moravu II*. Praha, 2006. s. 14.

Velehradu. Dalším panovníkem podle T. J. Pešiny byl Mojmir (811-820), označovaný v pořadí jako první. Jeho synem měl být první historicky doložený vládce Moravanů Mojmir I. (asi 830-846). Pokud bychom brali v úvahu poznámku T. J. Pešiny, museli bychom říci, že je však počítán jako II. Tento vládce zplodil syny Rastislava I. (846-870) a Bogislava.¹¹⁸

V době války Ludvíka II. Němce s Čechy v letech 846-849 není o novém vládcu Moravanů žádná zmínka. O Moravě se dozvídáme pouze okrajově, teprve až v roce 852 z jednání synody v Mohuči. Probírala se zde záležitost jakéhosi Albgise, který unesl manželku jakéhosi Patrika a odvedl ji „ až k nejzazším koncům království k doposud hrubému křesťanství národa moravského“. Takové záležitosti většinou vyřizoval prostý vesnický farář, který si poté vyžádal rozhodnutí svého biskupa. Pokud se tedy taková záležitost dostala až před synodu, můžeme předpokládat, že Albgis byl významný muž a jeho čin vzbudil veřejné pohoršení v celé východofrancké říši. Synoda mu uložila trest pokání. Dále rozhodla, aby byl z rozkazu krále vypovězen ze země. Biskupové se domnívali, že Albgis, je stále ještě na hranicích říše, a tím ho může král Ludvík Němec vykázat. Toto byl pravděpodobně důvod, proč se Albgis uchýlil na Moravu, byl si jist, že zde už na něho král svou mocí nedosáhne.¹¹⁹

Když bychom se podívali na události, které se staly ještě před Synodou, zjistíme, že to byl právě král Ludvík II. Němec, který uspořádal poměry na Moravě tak, jak to vyhovovalo jeho zájmům a zájmům Východofranské říše. Dosadil osoby oddané Říši na moravský knížecí stolec i na důležitá místa kolem nového vládce. O novém vládcu na Moravě byl s největší pravděpodobností přesvědčen, že bude pokračovat

¹¹⁸ MĚŘÍNSKÝ, Z., *České země od příchodu Slovanů po Velkou Moravu II.* Praha, 2006. s. 20.

¹¹⁹ TŘEŠTÍK, D., *Vznik Velké Moravy: Moravané, Čechové a střední Evropa v letech 791-871.* Praha, 2001. s. 161.

v politice svého strýce a tím zároveň zachová poslušnost Východofranské říši.¹²⁰

Zmíněná situace přesně vystihuje postavení, v němž se nacházel Rastislav. Z pohledu říše byl jakožto *dux genus* její součástí, ale zároveň byl nezávislý. Ukazuje se, že Rastislav svého dvouznačného postavení uměl dobře využít. Jakožto součást *dux genus* se účastnil vlády ve východních územích říše a zároveň byl na stejné úrovni zdejším nejmocnějším hrabatům. Díky tomuto postavení se mu dostávalo příležitosti i oprávnění k tomu, aby se účastnil jejich intrik, které využíval ve svůj prospěch.¹²¹

4.2 Příchod Byzantské misie na Velkou Moravu

Spory mezi východofranským králem Ludvíkem II. Němcem a jeho synem Karlomannem vyvrcholily právě v roce 863, kdy Rastislav I. vedl intenzivní jednání o příchodu byzantské misie na Moravu.¹²²

V době, kdy Ludvík (II.) Němec organizoval výpravu proti svému synovi Karlomannovi, vyvíjel Rastislav I. diplomatické aktivity zcela jiného druhu. Byl přesvědčen o tom, že k uskutečnění svých cílů musí ve své zemi vybudovat samostatnou církevní organizaci s vlastním biskupem, který bude nezávislý na bavorské církvi a pasovském biskupovi. Na Moravě bylo po vyhnání nebo dobrovolném odchodu bavorského a franského kléru nedostatek duchovních. Ti, kteří zůstali, nemohli vykonávat všechny potřebné duchovní úkony, zejména konsekrovat další nové kostely, křtít nové kněze a vlastně vůbec křtít, neboť tento akt

¹²⁰ MĚŘÍNSKÝ, Z., *České země od příchodu Slovanů po Velkou Moravu II.* Praha, 2006. s. 239.

¹²¹ TŘEŠTÍK, D., *Vznik Velké Moravy: Moravané, Čechové a střední Evropa v letech 791-871.* Praha, 2001. s. 161.

¹²² MĚŘÍNSKÝ, Z., *České země od příchodu Slovanů po Velkou Moravu II.* Praha, 2006. s. 263.

náležel k výhradním právům biskupů. Pouze biskupové mohli tuto pravomoc přenést na duchovní s nižším svěcením.¹²³

Někdy kolem roku 858 jsou datovány první pokusy Rastislava I. o vymanění se ze závislosti na bavorské církvi a jejího vlivu na moravské záležitosti, jelikož bavorský klérus byl zcela pod vlivem východofranského krále, který se díky tomuto spojení s bavorskou církví snažil prosazovat své mocenské ambice na Moravě.¹²⁴

Cílem Rastislava I. dozajisté bylo posílení politické samostatnosti vůči Ludvíku Němci v rámci osamostatnění Moravy od vlivu bavorské církve a oslabení vlivu azovského duchovenstva. Osamostatnění bylo nutné, jelikož církevní organizace, které byly na Moravě vybudovány po roce 830 pasovskými biskupy, sloužily jak k náboženské správě země, tak i jako prodloužená ruka Franků. Díky takovému spojení byla upevňována závislost Mojžírovské staré Moravy na Východofranské říši. Archipresbyteři, kterým bylo podřízeno veškeré duchovenstvo Moravy, podléhali přímo pasovským biskupům, což ve skutečnosti znamenalo ovládnutí církevní správy zvenčí, povinnost poslušnosti zde působícího kléru bavorské hierarchie bavorské, Rastislav I. proto neměl na působení většiny bavorského duchovenstva na Moravě prakticky žádný vliv.¹²⁵

Z těchto důvodů potřeboval Velkomoravský panovník církevní organizaci, která by byla zcela nezávislá na bavorské církevní organizaci, kterou by mohl využívat k lepšímu a rychlejšímu dosažení nezávislého postavení svého státu. Existence takové církevní diecéze by vyjadřovala samostatné postavení a svrchovanost Rastislavovy Moravy. Všech těchto detailů si byl Rastislav I. dobře vědom, proto se rozhodl k diplomatické

¹²³ MĚŘÍNSKÝ, Z., *České země od příchodu Slovanů po Velkou Moravu II.* Praha, 2006. s. 264.

¹²⁴ Tamtéž, s. 254.

¹²⁵ Tamtéž, s. 255.

aktivitě, která měla jediný cíl, a to vymanit se z vlivu bavorského episkopátu, a to tím, že by se Morava církevně podřídila římské kurii.¹²⁶

Po neúspěšné žádosti o zaslání učitele křesťanské víry přímo z Říma, rozhodl se Rastislav I. obrátit se přímo na byzantského císaře Michala III., aby vyslal křesťanskou misii, která by kázala ve slovanském jazyce.¹²⁷

Rastislav I. chtěl docílit toho, aby získal učitele, který by vyučil dostatečný počet domácích kněží, díky kterým by mohl sjednotit dosavadní heterogenní církevní praxi. *„Tedy přesně to, o čem Rastislav potom psal Michalovi III.: „Z boží milosti jsme zdrávi. Hle přišlo k nám mnoho učitelů- křesťanů z Vlach i z Řecka i z Němec učíce nás rozličně. Jenže my, Slované, jsme lid prostý a nemáme nikoho, kdo by nás naučil pravdě a řádně nás poučil. Tak tedy, dobří vladaři, pošli takového muže, který nám uspořádá všechnu pravdu.“¹²⁸*

V Byzanci o této vzdálené zemi ležící někde nad Dunajem, neměli zřejmě mnoho zpráv. Avšak záměr vyjít žádosti moravského knížete vstříc podporoval zřejmě nejvíce patriarcha Fotios, který v obnovení byzantské misijní činnosti v sousedních zemích viděl prostředek jak rozšiřovat expanzi konstantinopolského patriarchátu a zároveň i zvyšovat bezpečnost byzantské říše, i Michaelovy záměry vyhovět Rastislavovi můžeme posuzovat z politického pohledu.¹²⁹

Jelikož Byzanc v té době nebyla v žádném sporu s římskou kurií, rozhodl se císař Michael vyslat na Velkou Moravu církevní misii, která by šířila boží slovo ve slovanském jazyce.¹³⁰

¹²⁶ MĚŘÍNSKÝ, Z., *České země od příchodu Slovanů po Velkou Moravu II.* Praha, 2006. s. 258.

¹²⁷ MORAVEC, J., *Pohled do českých dějin.* Praha, 2008. s. 36.

¹²⁸ TŘEŠTÍK, D., *Vznik Velké Moravy: Moravané, Čechové a střední Evropa v letech 791-871.* Praha, 2001. s. 180.

¹²⁹ VAVŘÍNEK, V., *Cyrl a Metoděj mezi Konstantinopolí a Římem.* Praha, 2013. s. 48.

¹³⁰ MORAVEC, J., *Pohled do českých dějin.* Praha, 2008. s. 36.

Po příchodu Rastislavova poselstva do Konstantinopole požádal císař Michael III. a jeho strýc Kaisar Bardas Konstantina Filozofa (826/827-869), aby odešel jako vyslanec na Moravu. Konstantin ještě před svým odchodem na Velkou Moravu sestavil slovanské písmo a přeložil evangeliář.¹³¹

Konstantin, který byl pověřen vedením moravské misie, v sobě spojoval vlastnosti vynikajícího filologa a originálního myslitele s hlubokým filozofickým vzděláním. Uvědomoval si, proč je důležité znát důkladně gramatiku pro poznání jazyků, a tak přeložil do řečtiny hebrejskou gramatiku. Konstantin měl i základní znalosti slovanského jazyka již ze své rodné Soluně. V okolí rodného města žilo v té době poměrně hodně slovanského obyvatelstva. Bylo to obyvatelstvo, které tvořilo v rámci celé říše jakousi enklávu, která se postupně začleňovala. Dalším místem, kde se Konstantin setkal se slovanským jazykem, bylo v klášteře na hoře Olymp, kde žil v letech 856-858. Podobně i Metoděj pocházel ze stejného prostředí, kde se slovanským jazykem běžně hovořilo, a nelze vyloučit, že při utváření celého misijního programu sehrály určitou roli i jeho zkušenosti z doby, kdy byl správcem jedné Slovy osídlené oblasti na řece Strymn. Některé teorie uvažují o tom, že již při pobytu v klášteře na Olympu pojal Konstantin myšlenku připravit vhodné podmínky pro misijní působení mezi slovanskými kmeny. Díky této myšlence se rozhodl učinit ze staroslověnštiny liturgický jazyk, přeložit do ní části Písma svatého a některé další teologické texty, aby mohly být později využity k úspěšnému hlásání křesťanské víry mezi ještě pohanskými Slovy.¹³²

„ Zajímavou hypotézu o Konstantinově cílevědomé snaze propojit na Moravě prvky byzantské a západní liturgie předložil už koncem třicátých let minulého století J. Vašica. Pokusil se prokázat, že Konstantin po svém prvním příkladu Chrysostomovy liturgie přeložil do slovanského jazyka

¹³¹ MĚŘÍNSKÝ, Z., *České země od příchodu Slovanů po Velkou Moravu II.* Praha, 2006. s. 275.

¹³² Tamtéž, s. 281.

*ještě tzv. liturgii svatého Petra. To byl řecký překlad kánonu římské mše zasazený do byzantského rámce, který snad byl užíván už od 7. století v oblasti Illyrika, tj. podunajských provincií a severního Balkánu. Vašica v této souvislosti připomněl, že tato oblast patřila až do roku 723 pod papežskou jurisdikci a jako apoštolský vikář ji spravoval arcibiskup Konstantinova rodného města Soluně. Vašica vyšel z předpokladu, že se Konstantin mohl s touto bohoslužbou seznámit už ve svém rodném městě, a že ji později použil při svém působení mezi Slovaný.*¹³³

Tak jako nedokážeme z žádných písemností přesně říci, kdy dorazilo do Konstantinopole poselstvo Rastislava I., tak nám není znám ani odchod byzantské misie Konstantina a Metoděje z hlavního města byzantské říše a jejich příchod na Moravu. Doba, kterou můžeme označit jako vyslání císařských legátů je někdy kladena na počátek roku 863. Mohlo se tak však stát i později a na Moravu mohli oba soluňští bratři dorazit na podzim roku 863 nebo až na konci jara následujícího roku, což by se mohlo zdát více pravděpodobné. Další otázka, která se objevuje ve spojitosti s vysláním misie na Velkou Moravu, je jejich cesta, která by byla úzce spojena s ročním obdobím, kdy dorazili na Moravu. Suchozemská cesta misie mohla vést přes dnešní Sofiji, údolím srbské Moravy a přes nynější Bělehrad dále do Panonie, či kolem Tisy před Zadřvu na současné jižní Slovensko a odtud na Moravu, nebo přes centrální oblasti Bulharska.¹³⁴

4.3 Působení cyrilometodějské misie na Velké Moravě

Ve východní Evropě začínala pomalu studená válka mezi východní a západní církví, dalo by se říct, že Řím s Konstantinopolí se stávaly přirozenými nepřáteli. Cyril a Metoděj mezitím úspěšně působili na Moravě. Mezi prvními úkoly, které dostali při svém příchodu na Velkou

¹³³ VAVŘÍNEK, V., *Cyrl a Metoděj mezi Konstantinopolí a Římem*. Praha, 2013. s. 121.

¹³⁴ MĚŘÍNSKÝ, Z., *České země od příchodu Slovanů po Velkou Moravu II*. Praha, 2006. s. 279.

Moravu, bylo poskytnout Slovanům Bibli a liturgické texty v jejich vlastním jazyce. S nelehkým úkolem naložili tak, že v první řadě museli vytvořit písmo, které bylo později nazýváno jako glagolice. Později jejich žáci přišli s písmem cyrilice, která se podobá dnešní ruské abecedě. I přesto, že se Rastislav I. snažil oddělit od nadvlády bavorské církve, nesla tento záměr východofranská říše s nelibostí. Cyril s Metodějem museli čelit mnoha zpochybnění jejich učení.¹³⁵

Během svého společného pobytu obou bratří na Moravě, v polovině šedesátých let 9. století, měli své sídlo zřejmě v ústředním moravském hradišti, které bylo sídlem knížete Rastislava I., v oné „nevýslovné pevnosti“, za níž dnes na základě současného stavu znalostí, které máme díky archeologickým výzkumům, můžeme považovat hradiště poblíž Mikulčic. Tu měl jistě na mysli franský analista, když mluvil o „starém městě Rastislavově“, k němuž roku 871 přivedl Svatopluk franské vojsko a odkud pak ale v čele Moravanů zahájil boj proti franské okupaci. Jestliže tato pevnost byla označována za „staré“ město Rastislavovo, znamená to nepochybně, že v té době už existovalo také nějaké nové významné město.¹³⁶

Než však papež na přání knížete Rastislava I. mohl vysvětit Konstantina a Metoděje na biskupy církve moravské, museli osvědčit svou pravověrnost a oddanost svatému stolci. Konstantin s Metodějem zcela jasně a výslovně stvrdili své vyznání vůči latinské církvi, proto již nebylo dalších překážek, které by bránily jejich vysvěcení. Papež Jan VIII. vysvětil soluňské bratry na biskupy moravské, jejich učňové a žáci byli vysvěceni na kněze. Toto vysvěcení se uskutečnilo 40 dní před smrtí Konstantina, tj. 5. ledna roku 869.¹³⁷

¹³⁵ TOMKINS, S., *Stručné dějiny křesťanství*. Praha, 2009. s. 122.

¹³⁶ VAVŘÍNEK, V., *Cyryl a Metoděj mezi Konstantinopolí a Římem*. Praha, 2013. s. 217.

¹³⁷ BÍLÝ, J. Ev., *Dějiny svatých apoštolů slovanských Cyrilla a Methoda*. Praha, 1863. s. 27.

Papež Jan VIII. měl při svěcení Konstantina a Metoděje na biskupy zároveň vyšší politické úmysly. Jelikož Fotios byl svržen císařem Basilia, Ignác mohl být opět zvolen do patriarchálního stolce, domníval se Jan VIII., že Konstantin s Metodějem se stanou nejvhodnějšími prostředníky mezi Římem a Cařihradem.¹³⁸

Z církevní historie se dozvídáme, že nejednou proběhlo při svěcení nějakého slavného muže za biskupa, mu bylo změněno jméno. Jako příklad můžeme uvést svěcení apoštola národů německých, který přišel do Německa jako misionář, Vinfrid. Z Říma se vrátil po vysvěcení na biskupa, jako biskup Bonifác. Totéž se stalo i při vysvěcení apoštolů slovanských. Jméno Konstantin se zdálo papeži Janu VIII. příliš světské, proto jej změnil na jméno Cyril. Jméno Cyril je v církvi proslavené, neboť se jednalo o muže znamenitého, který v Římě spojil obě církve (východní církev se západní církví). Při svěcení na biskupa se Konstantinovi zjevil Bůh s tím, že za 40 dní bude povolán z jeviště tohoto světa.¹³⁹

Jakmile byly ukončeny slavnosti svěcení, zachvátila Cyrila krutá nemoc. Od této doby uplynulo přesně 40 dní, než mu vypršela poslední hodina na Zemi.¹⁴⁰

Cyril zemřel v Římě 14. února 869, byl pochován v kostele svatého Klimenta. Po jeho smrti byl Metoděj papežem vysvěcen na arcibiskupa prastarého sídla v Sirmiu, který jej poslal zpět na Velkou Moravu, aby zde pokračoval ve svém misionářském díle.¹⁴¹

I přesto toto udělení církevní pozice mu bavorská církev kladla další a další komplikace, které znepříjemňovaly jeho misionářskou činnost na Velké Moravě. Po jeho smrti byli vyhnáni všichni jeho následovníci, některé dokonce prodali do otroctví. Papež, který byl nadšený z cyrilometodějského učení, nakonec bavorské církvi ustoupil a zakázal

¹³⁸ BÍLÝ, J. Ev., *Dějiny svatých apoštolů slovanských Cyrilla a Methoda*. Praha, 1863. s. 27.

¹³⁹ Tamtéž.

¹⁴⁰ Tamtéž.

¹⁴¹ VESELÝ, J., M., *Co dává Velehrad Evropě*. Olomouc, 1994. s. 4.

veškerou bohoslužbu ve slovanském jazyce. Z tohoto důvodu se většina žáků a následovníků Cyrila a Metoděje odebrala do jiných slovanských zemí.¹⁴²

V 11. století patřily Čechy s Moravou k zemím, které působily navenek jako christianizované. Tato nová víra na naše území přicházela hlavně z Bavorska. I přes veškeré snahy cyrilometodějské misie, která zde zanechala stopy například v reliktech slovanské liturgie, se i přesto následující panovníci (Přemyslovci) připojili k římské církvi.¹⁴³

¹⁴² TOMKINS, S., *Stručné dějiny křesťanství*. Praha, 2009. s. 123.

¹⁴³ ŽEMLIČKA, J., *Čechy v době knížecí (1034-1198)*. Praha, 2007. s. 19.

5 SPOJITOST MEZI CYRILOMETODĚJSKOU MISÍÍ A POUTNÍM MÍSTEM VELEHRAD

Roku 965 putoval židovský kupec a diplomat Ibrahim ibn Jakúb zeměmi krále Bújislaw, kde navštívil město Frágha. Podle slov židovského kupce dorazil za tři týdny k městu Králúa a svým čtenářům dále zdůraznil, že ona država sousedí po celé délce se zeměmi Turků. Takto popsané místo nelze vykládat jinak, než že pisatel cestoval po stezce, která spojovala Prahu s Krakovem. Tato cesta byla pod ochranou českého knížete. Můžeme se tedy domnívat, že to také znamená, že český kníže Boleslav I. (Bújislaw) ovládal Moravu? Jak se zdá, ano i ne. Strašlivé ztráty u Lechu nepochybně oslabily maďarské pozice na střední Moravě, a pokud větší *Svatohavelské letopisy* vložily k památnému roku 955 drobnou glosu o vítězství Čechů nad maďarským náčelníkem Lelem, pak opravdu nelze vyloučit, že na Hané začaly převažovat české zájmy. Přemyslovské výboje však můžou zároveň naznačovat, že se čeští panovníci příliš nezajímali o jádro někdejší mojmírovské říše.¹⁴⁴

Metoděj zemřel tři dny po Květné neděli, tj. 6. dubna 885, a brzy na to někdy kolem svaté Paschy byl pohřben za účasti všech vrstev moravského lidu ve velkém chrámě moravském po levé straně ve stěně za oltářem svaté bohorodičky. Metodějovi žáci vykonali pohřební obřady podle latinské, řecké a slovanské liturgie.¹⁴⁵

Hledání Metodějova hrobu, jehož místo není dosud bezpečně známo, vyvolává již několik století značný zájem a spoustu nevyjasněných otázek. Popis jednotlivých míst, kde měl být sv. Metoděj pohřben, a příběhy spojené s hledáním jeho hrobu, a prokazování té jediné jisté, pravé a správné polohy hrobu nebudeme v této práci zkoumat, zaměříme se pouze na jedno z možných míst, kde by mohly být uloženy ostatky sv.

¹⁴⁴ WIHODA, M., *Morava v době knížecí 906-1197*. Praha, 2010. s. 94.

¹⁴⁵ MĚŘÍNSKÝ, Z., *České země od příchodu Slovanů po Velkou Moravu II*. Praha, 2006. s. 766.

Metoděje, a to na poutní místo Velehrad. Velehrad s cisterciáckým klášteřem a jeho okolí jsou opředené řadou pověstí o hrobu světce. Velkomoravskou a cyrilometodějské tradici podporuje i skutečnost, kterou můžeme nalézt už v době Přemysla Otakara I. a Karla IV. Tradice byla také dále posilována v době po třicetileté válce. V této době dochází k prvnímu baroknímu literárnímu zpracování celé historie, kterou zaznamenal velehradský mnich Kristián Hirschmentzel, jenž zanechal rozsáhlé rukopisné dílo a jediný vydaný spis z roku 1667 v Praze nazvaný *Vita ss. Cyrilli et Methudii archiepiscoporum Moraviar sive Vetus Welehrad*. Ve svém díle popisuje svůj klášter jako místo Metodějovy metropole, tato fakta se snaží doložit historickými prameny, ze kterých měl možnost vycházet díky klášternímu archivu.¹⁴⁶

Ve zmatcích provázejících zánik Velké Moravy se ztratily i Metodějovy ostatky. Nelze s určitostí říci, kde byl jeho hrob. Jestliže však onen chrámový komplex, jehož základy na výšině Sady u Uherského Hradiště objevil V. Hrubý, byl skutečně oním velkým chrámem církve moravské, o němž mluví legendy, potom je možné, že místo jeho pohřbu bylo nalezeno. V jižní obvodové stěně presbyteria hlavního kostela byla objevena dutina vytvořená přístavbou zídky z vnější strany. Vznikl tím úzký, avšak dostatečný prostor, aby do něj mohlo být uloženo tělo mrtvého. Tato dutina byla nalezena zcela prázdná, nenašel se v ní ani zlomek jakékoli kosti, ani žádný předmět, který by přispěl k identifikaci toho, kdo byl do tohoto prostoru uložen. Spor, který se vedl i o to, jak bychom měli rozumět sdělením, která z dochovaných dokumentů vyplývají - že by měl být Metoděj uložen do hrobu po levé straně oltáře. Pokud se návštěvník díval z lodi kostela na oltář, tak měl jižní stěnu samozřejmě po pravé ruce, ovšem z pohledu kněze stojícího u oltáře čelem k věřícím byla jižní stěna na straně levé. Z toho nemůžeme s jistotou tvrdit, že místo hrobu arcibiskupa Metoděje bylo nalezeno,

¹⁴⁶ MĚŘÍNSKÝ, Z., *České země od příchodu Slovanů po Velkou Moravu II*. Praha, 2006. s. 766.

ovšem ze všech dosud známých možností odpovídá uvedená dutina v základovém zdivu kostela v Sadech popisu uložení Metodějova těla do hrobu, jak je uveden v jeho *Proložním životě*, jednoznačně nejvíce a v podstatě zatím jako jediná.¹⁴⁷

Roku 1863 byla plánována oslava 1000 let od příchodu obou věrozvěstů na Moravu. V této souvislosti se intenzivněji začalo s hledáním dokladů o místě posledního odpočinku sv. Metoděje přímo v prostorách dnešní velehradské baziliky Nanebevzetí Panny Marie. I když za počátek stavby můžeme považovat dobu po založení zdejšího cisterciáckého kláštera v letech 1204-1205. Vysvěcení konventního kostela se konalo roku až v roce 1228. Dalším rokem, který datuje další pokusy o hledání hrobky s ostatky panonsko-moravského arcibiskupa v areálu velehradského konventu, byl rok 1700. Toto hledání uskutečňoval probošt kláštera Florián Nezorín. V roce 1949 se objevil názor o Metodějově pohřbu v kapli klášterního chrámu zasvěcené podle pramenů z 16. století Večeři Páně a v 19. století údajně označované jako Cyrilka.¹⁴⁸

Oslavy 1150 let od příchodu věrozvěstů Konstantina a Metoděje na Velkou Moravu, oživily otázku místa posledního odpočinku sv. Metoděje. Hrob jeho bratra je nám znám, jelikož zemřel v Římě a i zde je v kostele sv. Klimenta. Mnohem obtížnější je to s určením místa posledního odpočinku sv. Metoděje. Nalézt odpověď na tuto otázku se pokoušelo nalézt mnoho lidí, nejen z odborných kruhů. V první polovině 20. století žila ve Stuavě na Chřibsku Klementina Maštaliřová, která tvrdila, že se jí zjevuje sv. Metoděj., který chtěl, aby vykopala jeho ostatky. Ve svém zjevení jí určil přesné místo svého posledního odpočinku. Díky tomuto zjevení se jala kopat na určeném místě. V roce 1932 Klementina Maštaliřová oznámila nález v podobě kamenné desky s nápisem ve

¹⁴⁷ VAVŘÍNEK, V., *Cyrl a Metoděj mezi Konstantinopolí a Římem*. Praha, 2013. s. 268.

¹⁴⁸ MĚŘÍNSKÝ, Z., *České země od příchodu Slovanů po Velkou Moravu II*. Praha, 2006. s. 766.

staroslověnině, který se označoval jako náhrobní kámen Metodějova hrobu. Avšak odborníci tento náhrobní kámen označili za nemožný, že by patřil sv. Metodějovi, jelikož znaky, které se na desce nacházejí, byly užívány ve 13. století a obsahoval znaky chorvatské hlaholice.¹⁴⁹

V současné době se varianty kde by se mohl nalézat hrob sv. Metoděje, zúžil na dvě lokace. Jedním z badatelů, který se dlouhodobě zabývá hledáním hrobu sv. Metoděje, je archeolog Zdeněk Klanica, který je vedoucím výzkumu v Mikulčicích. Klanica je přesvědčen, že oním místem se nalézá v trojlodní bazilice v Mikulčicích. Pohřební výbava, která byla na tomto místě nalezena v roce 1957, jasně ukazuje, že zde byla pochována významná osoba. Z kosterních pozůstatků bohužel nebylo dochováno více než loketní kost, která ležela na dlouhém železném předmětu s objímkou v horní části. V tomto hrobě bylo nalezeno pozlacená průvlečka, která je vyzdobena řeckým křížem se zvláštním liliovitým zakončením ramen, jakýsi tesák s dlouhou rukojetí opatřenou ozdobnou hlavicí s výzdobou s liliovitými motivy. Právě tento nález považuje Klanica za důležitý, jelikož ho spojuje s freskou v tzv. spodním kostele sv. Klimenta v Římě, která pochází zřejmě z 10. století, která znázorňuje přenesení ostatků sv. Klimenta Konstantinem a Metodějem do Říma v roce 876. Liliovitý motiv má znázorňovat odkaz na Byzanc, jelikož existují nálezy liliovitého kříže například z oblasti starodávné Korsuně (dnešní Krym), kde soluňští bratři také působili.¹⁵⁰

Druhou z možných lokalit, kde by se mohl nalézat hrob moravského arcibiskupa je Sadská výšina u Uherského Hradiště. V 9. století, zde stával areál, který se skládal z několika částí, jehož centrem byl kostel s křížovou dispozicí. Jižně od kostela stávala dlouhá halová stavba, která byla s kostelem spojena chodníky. Mnozí odborníci se přiklání k názoru,

¹⁴⁹ Tajemství hrobu moravského arcibiskupa, svatého Metoděje, in *Archeologie na dosah*. [online], [cit. 2016-03-25]. Dostupné z: <http://www.archeologienadosah.cz/clanky/tajemstvi-hrobu-moravskeho-arcibiskupa-svateho-metodeje>.

¹⁵⁰ Tamtéž.

že právě toto je místo na kterém se nacházelo náboženské centrum Velké Moravy a zdejší kostel mohl být hlavním moravským kostelem. Ve zbytcích tohoto kostela našel Vilém Hrubý v roce 1964 dolní část maltou upravené dutiny. Z vnější strany byla v těchto místech přistavěna zeď, zřejmě pozůstatek zazdívání otvoru, který měla zabránit průchodu do kostela. Toto místo by mohlo odpovídat popisu, který je zaznamenán v historických pramenech, se nachází ve zdi za oltářem svaté Bohorodičky. Problém však je v tom, že v tomto místě nebyly nalezeny žádné kosterní pozůstatky ani jiná pohřební výbava, tedy nic co by nám potvrdilo, že zde byl skutečně pohřben sv. Metoděj.¹⁵¹

Otázka, kde leží sv. Metoděj, nám zůstává stále nevyjasněna. Někteří věří, že toto místo bylo objeveno buď v Mikulčicích či v Uherském Hradišti, ale také je možné, že se odpověď na tuto otázku nikdy nedozvíme.¹⁵²

¹⁵¹ Tajemství hrobu moravského arcibiskupa, svatého Metoděje, in *Archeologie na dosah*. [online], [cit. 2016-03-25]. Dostupné z: <http://www.archeologienadosah.cz/clanky/tajemstvi-hrobu-moravskeho-arcibiskupa-svateho-metodeje>.

¹⁵² Tamtéž.

6 ZÁVĚR

Pokud se poohlédneme do historie, uvědomíme si, že šíření křesťanství na Velké Moravě nebylo v této situaci nikterak jednoduché. Panovníci i misionáři čelili nástrahám v podobě překážek, mezi které patřily pohanství a nelibost některých císařů Římské říše. I přes všechny tyto nástrahy si vydobýlo křesťanství v novodobých dějinách své místo stejně tak jako cyrilometodějská tradice.

Díky olomouckému biskupovi Robertovi můžeme v současné době navštívit první cisterciácký klášter na Moravě, který v současné době spravuje jezuitský řád, zásluhou něhož byla celá bazilika postupně zrekonstruována.

Velehrad je jedním z nejvýznamnějších poutních míst na Moravě. Jeho historie sahá až do konce 12. století, kdy přišli první cisterciáčtí mniši do nově vybudovaného kláštera.

Záhy po vybudování se klášter stal nositelem mnohem starší duchovní tradice, která sahá až do 9. století, právě do doby, kdy na Velkou Moravu přišli soluňští věrozvěsti, Konstantin s Metodějem. Význam poutního místa nespočívá v místním, ale v myšlenkovém vztahu k středisku apoštolské působnosti soluňských bratří.

Vzhledem k situacím, které se udály v bývalém režimu, získala bazilika Nanebevzetí Panny Marie v roce 1985 jedinečné vyznamenání „Zlatá růže“ od papeže Jana Pavla II.. Toto vyznamenání zařadilo velehradskou baziliku mezi sedm bazilik na světě, které toto ocenění získaly.

Velehrad, kolébka cyrilometodějské tradice, navíc i významné poutní místo na Moravě s neobyčejně bohatou historií můžeme právě díky zmíněným aspektům vnímat také jako prostor k dialogu mezi kulturami Východu a Západu.

Sepsání této bakalářské práce pro mne bylo velice přínosné. Téma cyrilometodějská tradice a poutní místo Velehrad je v literatuře rozsáhle zpracováno, a tak nebylo obtížné pomocí historických pramenů získat informace o vývoji tohoto místa a o jeho vlivu na současnou i tehdejší společnost.

7 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

Publikace

1. MĚŘÍNSKÝ, Z., *České země od příchodu Slovanů po Velkou Moravu I.* 2. vydání Praha: Nakladatelství Libri, 2009. ISBN 978-80-7277-407-4.
2. MORAVEC, J., *Pohled do českých dějin.* Praha: FUTURA, a.s., 2008. ISBN 978-80-86844-30-5.
3. MĚŘÍNSKÝ, Z., *České země od příchodu Slovanů po Velkou Moravu II.* Praha: Nakladatelství Libri, 2009. ISBN 80-7277-105-1.
4. TŘEŠTÍK, D., *Vznik Velké Moravy: Moravané, Čechové a střední Evropa v letech 791-871.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001. ISBN 80-7106-482-3.
5. VAVŘÍNEK, V., *Cyril a Metoděj mezi Konstantinopolí a Římem.* Praha: Vyšehrad, 2013. ISBN 978-80-7429-344-3.
6. WIHODA, M., *Morava v době knížecí 906-1197.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010. ISBN 978-80-7106-563-0.
7. ANTONÍN, R., *Ideální panovník českého středověku.* Praha: Nakladatelství Lidové Noviny, 2013. ISBN 978-80-7422-239-9.
8. ŽEMLIČKA, J., *Čechy v době knížecí (1034-1198).* Praha: Nakladatelství Lidové Noviny, 2007. ISBN 978-80-7106-905-8.
9. TOMKINS, S., *Stručné dějiny křesťanství.* Praha: VOLVOX GLOBATOR, 2009. ISBN 978-80-7207-703-8.
10. POJSL, M., *Průvodce Velehradem.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007. ISBN 978-80-7195-135-3.
11. ŠEBEK, J., *Papežové moderního věku. Vatikán od Pia IX. po Františka a jeho vztah k českým zemím.* Řitka: Nakladatelství Čas, 2015. ISBN 978-80-7475-083-0.
12. CHARVÁTOVÁ, K., *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142- 1420.* Praha: Nakladatelství Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2200-2.
13. POJSL, M., *Cisterciáci na Moravě: sborník k 800. Výročí příchodu na Moravu a počátek Velehradu.* Olomouc: Univerzita Palackého, 2006. ISBN 80-244-1460-0.

14. PERKA, R., FLEGL, M., *Poutní místa Velehrad, Hostýn, Svatá Hora*. Praha: Nakladatelství Olympia, 1991. ISBN 80-7033-146-1.
15. POJSL, M., *Velehrad, bývalý cisterciácký klášter a jeho románské památky*. Velehrad: Historická společnost Starý Velehrad se sídlem na Velehradě, 2001. ISBN 80-86157-07-5.
16. VONDRUŠKA, V., VONDRUŠKOVÁ, A., *Průvodce českou historií církve*. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 2014. ISBN 978-80-7429-441-9.
17. VESELÝ, J., M., *Co dává Velehrad Evropě*. Matice cyrilometodějská: Olomouc, 1994. ISBN neuvedeno.
18. AMBROS, P., *Velehrad víry a naděje. Cyrilometodějská úcta a dědictví v životě a poslání církve v českých zemích*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2013. ISBN 978-80-7412-145-6.
19. BÍLÝ, J. Ev., *Dějiny svatých apoštolů slovanských Cyrilla a Methoda*. Praha: Sklad Karla Bellmanna, 1863. ISBN neuvedeno.
20. BUBEN, M., M., *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích (I. díl)*. Praha: Nakladatelství LIBRI, 2004. ISBN 80-7277-087-X.

Internetové odkazy

1. 150/1948 Sb. Ústavní zákon ze dne 9. května 1948. Ústava Československé republiky, in *Parlament České republiky. Poslanecká sněmovna*. [online], [cit. 2016-02-24]. Dostupné z: http://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1948.html.
2. Návrh zákona, kterým se mění a doplňuje zákon č. 93/1951 Sb., o státním svátku, o dnech pracovního klidu a o památných a významných dnech, ve znění pozdějších předpisů z roků 1990, in *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky*.
3. *Digitální repozitář*. [online], [cit. 2016-02-24]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1986fs/tisky/t0375_00.htm.
4. Zlatá růže, in *Wikipedie otevřená encyklopedie*. [online], [cit. 2016-03-21]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Zlat%C3%A1_r%C5%AF%C5%BEe.

5. Tajemství hrobu moravského arcibiskupa, svatého Metoděje, in *Archeologie na dosah*. [online], [cit. 2016-03-25]. Dostupné z: <http://www.archeologienadosah.cz/clanky/tajemstvi-hrobu-moravskeho-arcibiskupa-svateho-metodeje>.
6. Návštěva papeže Jana Pavla II. na Velehradě, in Velehradská Farnost. [online], [cit. 2016-03-28]. Dostupné z: <http://www.farnostvelehrad.cz/fotogalerie/Navsteva-papeze-1990-7/?flag=Navsteva-papeze-Jana-Pavla-II-1990-objektivem-vatikanskeho-fotografa-26>.

8 RESUMÉ

This bachelor thesis is called significant place in Christian history in the Czech Lands- place of pilgrimage Velehrad.

In first chapters I concentrate on historical legacy of the place of pilgrimage Velehrad, the place of establishment of Cistercian monastery in the village.

In addition we will take a close look at the Basilica of the Assumption of the Blessed Virgin Mary and her appreciation from Pope John Paul II. with „Golden Rose“.

The fourth chapter I will briefly dedicate to the Origin of the Greater Moravia and the arrival of Cyril and Methodius to our territory and their influence here.

In conclusion of the work I will summarize the connection between Thessaloniki missionaries and Great Moravia and primarily between the place of pilgrimage Velehrad.

9 PŘÍLOHY

Příloha č. 1 pohled na farnost ve Velehradě

Příloha č. 2. Zlatá růže darovaná papežem Janem Pavlem II. Velehradu.

Příloha č. 3. kazatelna v bazilice Nanebevzetí Panny Marie ve Velehradě

Příloha č. 4. chórové lavice v bazilice Nanebevzetí Panny Marie

Příloha č. 5 místo posledního odpočinku Antonína Cyrila Stojana

Příloha č. 6 návštěva papeže Jana Pavla II. roku 1990

Příloha č. 1 pohled na farnost ve Velehradě

Zdroj: vlastní foto.

Příloha č. 2 Zlatá růže darovaná papežem Janem Pavlem II. Velehradu.

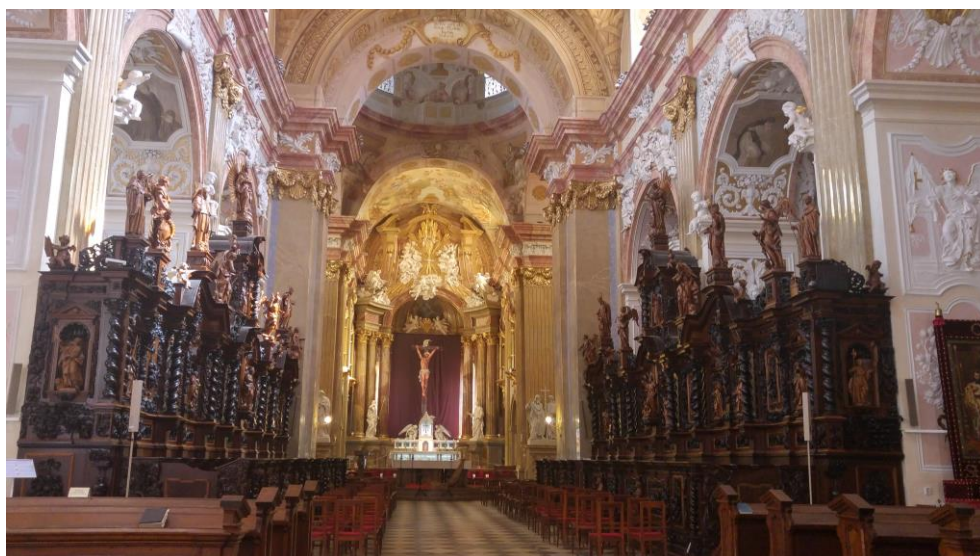
Zdroj: vlastní foto.

Příloha č. 3 kazatelna v bazilice Nanebevzetí Panny Marie ve Velehradě

Zdroj: vlastní foto.

Příloha č. 4 Chórové lavice v bazilice Nanebevzetí Panny Marie

Zdroj: vlastní foto.

Příloha č. 5 místo posledního odpočinku Antonína Cyrila Stojana

Zdroj: vlastní foto

Příloha č. 6 návštěva papeže Jana Pavla II. roku 1990.

Zdroj: <http://www.farnostvelehrad.cz/fotogalerie/Navsteva-papeze-1990-7/?flag=Navsteva-papeze-Jana-Pavla-II-1990-objektivem-vatikanskeho-fotografa-26>

Zdroj: <http://www.farnostvelehrad.cz/fotogalerie/Navsteva-papeze-1990-7/?flag=Navsteva-papeze-Jana-Pavla-II-1990-objektivem-vatikanskeho-fotografa-26>